

თბილისის
ვანო
სარაჯიშვილის
სახელობის
სახელმწიფო
კონსერვატორიის
ტრადიციული
მრავალხმიანობის
კვლევის
საერთაშორისო
ცენტრის
ბიულეტენი

ახალი ამბები

საქართველოს ეთნომუსიკალური
ცხოვრება

ტრადიციული მრავალხმიანობის VII
საერთაშორისო სიმპოზიუმი

უცხოელი ეთნომუსიკოლოგები
ფრანც ფოედერმაიერი

გიორგი გარაყანიძის სახელობის
ფოლკლორული და სასულიერო მუსიკის
ბათუმის IX საერთაშორისო ფესტივალი
და კონფერენცია

ქართული ფოლკლორისტიკის
სათავეებთან
ზაქარია ფალიაშვილი

ერთი ქართული ფოლკლორული ანსამბლი
„ძირიანი“

უცხოური ფოლკლორული ანსამბლი
ბულგარეთის ეროვნული ფოლკლორული
ანსამბლი

ქართული სიმღერის მოამაგეები
ისლამ ფილფანი

ექსპედიციის დღიური
ექსპედიცია ბორჯომის ხეობაში

უცხოური მრავალხმიანობა
მონღოლური მრავალხმიანობა

ქართული კულტურისა და მეცნიერების
კერები
საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი
ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ქართული ხალხური საკრავები
ბუკი

ძველი პრესის ფურცლებზე
მელიტონ ბალანჩივაძე
„ქართული სიმღერა“

ერთი ჟანრის შესახებ
ქართული სამგლოვიარო ჟანრის მუსიკა
გურული „ზარი“

ახალი ამბები

საქართველოს ეთნომუსიკალური ცხოვრება

(იენისი-დეკემბერი, 2014)

ფესტივალები და კონფერენციები

3-7.07.2014 – ქალაქ პრელაში გაიმართა ეთნომუსიკოლოგიის XXX ევროპული სემინარი „გადამკვეთი ხიდები“ (Crossing Bridges), რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ქართველმა ეთნომუსიკოლოგებმა ნინო რახმაძემ და სოფიკო კოტრიკაძემ.

20-27.07.2014 – თბილისის ეთნოგრაფიულ მუზეუმში ღია ცის ქვეშ გაიმართა ტრადიციული ფოლკლორული ფესტივალი არტ-გენი.

18.10.2014 – პოლონეთის ქალაქ სუპრაშლში გაიმართა საერთაშორისო მართლმადიდებლური კონფერენცია, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ქართველმა ეთნომუსიკოლოგმა მალხაზ ერქვანიძემ.

22-26.10.2014 – თბილისში ჩატარდა ტრადიციული მრავალხმიანობის VII საერთაშორისო სიმპოზიუმი.

4-7.11.2014 – ბათუმში ჩატარდა გიორგი გარაყანიძის სახელობის ბათუმის ფოლკლორული და სასულიერო მუსიკის IX საერთაშორისო ფესტივალი.

26-28.11.2014 – ნორვეგიის მუსიკის აკადემიის მიერ ჩატარებულ „მუსიკის საგანმანათლებლო კვლევის ცენტრის კონფერენციაში“ (Conference of Centre for Educational Research in Music) მონაწილეობა მიიღო ქართველმა ეთნომუსიკოლოგმა თეონა ლომსაძემ.

19.12.2014 – XVII საერთაშორისო ფესტივალის „საახალწლო მუსიკალური შეხვედრები“ ფარგლებში კონსერვატორიის დიდ საკონცერტო დარბაზში გაიმართა ფოლკლორული კონცერტი ანსამბლ „იმერის“ მონაწილეობით.

კომპაქტ-დისკები, მასტერ-კლასები, ლექციები, პუბლიკაციები და სხვ.

28-30.05.2014 – ქალთა ფოლკლორულმა ანსამბლმა „ნანინამ“ განახორციელა პროექტი „შემოქმედებითი დღეები აჭარაში“, რომლის ფარგლებში მოაწყო სოლო კონცერტი, ჩაატარა მასტერ-კლასი ბათუმის საჯარო და მუსიკალური სკოლების პედაგოგებისათვის

და გამართა ერთობლივი კონცერტი ქედის ქალთა ფოლკლორულ ანსამბლ „იაგუნდთან“ ერთად.

28.05.2014 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა ეთნომუსიკოლოგ თამაზ გაბისონიას საჯარო ლექცია თემაზე „ქართული ტრადიციული მუსიკის შემსრულებლობა – თანამედროვე რაკურსი“.

6-19.07.2014 – ანსამბლმა „სახიობამ“ უმასპინძლა ამერიკული ასოციაცია Village Harmony-ს მიერ საქართველოში მოწვეულ მუსიკოსებს და ჩაუტარა მათ მასტერკლასები გურიში, რაჭასა და კახეთში.

16.07.2014 – საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში გაიმართა ტრადიციული საუბრები ლურჯ სუფრასთან – ხალხური სიმღერა და თანამედროვე გამოწვევები. სტუმრად მუზეუმში იმყოფებოდა მგალობელ-მომღერალთა გუნდი „დიდგორი“.

29.09-3.10.2014 – ტმკც-მა მოაწყო ცნობილი ეთნომუსიკოლოგების ლექციების კვირეული, რომლის ფარგლებში გაიმართა იხალი ზემცოვსკის ორი ლექცია: 1. „რატომ დავდივართ კონცერტებზე და მივდივართ ფოლკლორულ ექსპედიციაში, ანუ რა არის უანრი“; 2. „მუსიკალური არსებობის უხილავი ნივთიერება“; აღმა კუნანბაევას ლექცია: „მუსიკალური ნარატივი: სწავლებიდან ეპოსამდე“ (ყაზახური ტრადიციული მუსიკის უახლესი ამერიკული ჩანაწერებიდან); იოსებ ჟორდანიას ლექცია: „ტრადიციული მრავალხმიანობის წარმოშობა, ორმაგი იდენტობა და საბრძოლო ტრანსი“.

1.10.2014 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუსიკალურმა ცენტრმა გამართა ავსტრალიაში მოღვაწე ქართველი ეთნომუსიკოლოგის, პროფესორის, იოსებ ჟორდანიას ლექცია თემაზე: „მუსიკა და მტკვლევა ადამიანის ევოლუციის ჭრილში“.

12.10.2014 – გამოვიდა ანსამბლ „იალონის“ მეორე, სასწავლო კომპაქტ-დისკის ახალი ტირაჟი.

22-23.10.2014 – ბათუმში ჩატარდა „ახალგაზრდული ფოლკლორული დღეები“.

25.10.2014 – გამოვიდა ანსამბლ „ნანინას“ კომპაქტ-დისკის ახალი ტირაჟი.

24.11.2014 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში საზოგადოებრივ-საგანმანათლებლო პროექტის „ახალი განმანათლებლობა“ ფარგლებში ეთნომუსიკოლოგმა ნინო მახარაძემ ჩაატარა საჯარო ლექცია თემაზე „ბავშვის დასაძინებელი ნანა საქართველოში“.

25.11.2014 – გიორგი მთაწმინდელის სახელობის საეკლესიო გალობის უმაღლეს სასწავლებელში მოეწყო შეხვედრა ქართლ-კახური

სიმღერების საუკეთესო მცოდნესა და შემსრულებელთან, ლოტბარ ანდრო სიმაშვილთან.

27.11.2014 – საქართველოს ს. ჯანაშიას სახელობის ეროვნულ მუზეუმში შედგა პრეზენტაცია კომპაქტ-დისკისა „აფხაზური ხალხური მუსიკა“ (გაეროს ქალთა ორგანიზაციის პროექტი ევროკავშირის დაფინანსებით. პროექტის ხელმძღვანელი – გ. უშიკიშვილი, ავტორი – თ. კაპანაძე). დისკში შესულია საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული აუდიომასაღა.

2.12.2014 – გიორგი მთაწმინდელის სახელობის საეკლესიო გალობის უმაღლეს სასწავლებელში ჩატარდა ანზორ ერქომაიშვილის საჯარო ლექცია თემაზე „ქართული სიმღერების უნიკალური აუდიოჩანაწერები“.

12.12.2014 – TBC Art გალერეაში გაიმართა ანსამბლ „შავნაბადას“ მიერ გამოცემული „ნათლობის, ქორწინებისა და მღვლად კურთხევის საგალობლების“ სასწავლო დანიშნულების აუდიო კომპაქტ-დისკის პრეზენტაცია თანდართული სანოტო კრებულთ.

16.12.2014 – კონსერვატორიის ქართული ხალხური მუსიკალური შემოქმედების მიმართულებაზე გაიმართა დოქტორანტ გიორგი კრავეიშვილის მიერ ლაზეთში, ტაოსა და შავშეთში მოწვობილი ფოლკლორისტული ექსპედიციების შედეგების პრეზენტაცია.

23.12.2014 – კონსერვატორიის საეკლესიო მუსიკის მიმართულების ლაბორატორიამ ჩატარა „ანჩისხატის გუნდის“ წევრის, ეთნომუსიკოლოგის, დავით შუღლიაშვილის სემინარი თემაზე: „საგალობლების შესახებ იოანე ბატონიშვილის „კალმასობაში“.

ექსპედიციები

ივლისი. 2014 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუსიკის ცენტრის ეთნომუსიკოლოგიურმა მიმართულებამ მოაწყო ფოლკლორული ექსპედიცია დედოფლისწყაროს რაიონში (ექსპედიციის ხელმძღვანელი – ეთნომუსიკოლოგი ნინო მახარაძე; წევრები: ქეთევან ბაიაშვილი, ნინო ღამბაშიძე, ნინო ნანეიშვილი).

5-20.07.2014 – შოთა რუსთაველის ეროვნული სამენციერო ფონდის დაფინანსებით მოეწყო თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დოქტორანტურის II კურსის სტუდენტის, გიორგი კრავეიშვილის ფოლკლორული ექსპედიცია ლაზეთში: არპავის (არქაბე), ფინდიკლის (ვიწე), არდაშენისა და ფაზარის (ათინა) რაიონებში (ექსპედიციის წევრები: თამაზ კრავეიშვილი, ნაზი მემიშიძე).

22-26.07.2014 – გიორგი კრავეიშვილმა მოაწყო ფოლკლორული ექსპედიცია ხელვაჩაურის რაიონის სოფლებში, კვარიათსა და სარფში მცხოვრებ ლაზებთან.

2-27.08.2014 – შოთა რუსთაველის ეროვნული სამენციერო ფონდის დაფინანსებით მოეწყო გიორგი კრავეიშვილის ფოლკლორული ექსპედიცია იუსუფელისა (ისტორიული ტაო, ამჟამინდელი თურქეთის ტერიტორია) და შავშეთის რაიონებში.

აგვისტო.2014 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუსიკის ცენტრის ეთნომუსიკოლოგიურმა მიმართულებამ მოაწყო ფოლკლორული ექსპედიცია ბორჯომის ხეობაში (ექსპედიციის ხელმძღვანელი – ეთნომუსიკოლოგი თამაზ გაბისონია; წევრები: სოფიკო კოტრიკაძე, ლევან ბითაროვი).

27.09-1.10.2014 – ანსამბლი „ბასიანი“ თბილისის ტრადიციული მრავალხმიანობის VII საერთაშორისო სიმპოზიუმის მონაწილე უცხოელ ეთნომუსიკოლოგებთან – დრ. სიმპა არომთან (საფრანგეთი) და დრ. პოლო ვალეჰოსთან (ესპანეთი) ერთად იმყოფებოდა ექსპედიციაში გურიასა და აჭარაში.

საქართველოს საპატრიარქოს საეკლესიო გალობის ცენტრის პროექტის „ქართული გალობის პოპულარიზაციისათვის“ ფარგლებში თბილისის სხვადასხვა ტაძრის (ანჩისხატის, მამა დავითის, ქაშუეთის, ჯვარის მამის, ყოველთა წმიდათა, წმ. მეფე ვახტანგ გორგასლის და სხვა) მგალობელთა გუნდებმა იმოგზაურეს საქართველოს სხვადასხვა ეპარქიებში, მონაწილეობა მიიღეს საეკლესიო ღვთისმსახურებაში, ჩატარეს კონცერტები და მასტერკლასები.

გასტროლები

ანსამბლმა „რუსთაველა“ გასტროლებით იმოგზაურა მსოფლიოს რამდენიმე ქვეყანაში:

30.05.2014 – ირლანდია, ქალაქი დუბლინი – „გემების საერთაშორისო ფესტივალი“.

2-11.07.2014 – სამხრეთ კორეა, ქალაქი სეული – „კავკასიის კულტურის ფესტივალი კორეაში 2014“.

20-27.07.2014 – ედიშერ და გიორგი გარაყანიძეების სახელობის ბავშვთა ეთნოგრაფიულ-ფოლკლორული სტუდია „ამერ-იმერი“ საგასტროლოდ იმყოფებოდა პოლონეთში, ქალაქ ნოვი-სონჩში, სადაც მონაწილეობა მიიღო ბავშვთა 22-ე საერთაშორისო ფესტივალში „მთის ბავშვთა ზეიმი“.

7-9.08.2014 – ანსამბლი „ბასიანი“ მიწვეული იყო ირლანდიაში კილკენის ხელოვნების ფესტივალზე, რომლის ფარგლებში გამართა

სოლო კონცერტი ქალაქის უძველეს გოთურ ტაძარში.

15-22.10.2014 – პოლონეთში (ქალაქები – სუპრაშლი, ბიალისტოკი, გდინია) გაიმართა ანსამბლ „სახიობას“ კონცერტები. ანსამბლმა მონაწილეობა მიიღო ვარშავის ქართული სათეისტომოსა და საკონსულოს ერთობლივ ღონისძიებაში „ქართული შემოდგომა ვარშავაში“.

30.10.2014 – ქალაქ პრადის მუსიკის მუზეუმში გაიმართა ფესტივალი „შემოდგომის სიმები“ (Strings of Autumn), რომლის ფარგლებში სოლო კონცერტი ჩაატარა მგალობელ-მომღერალთა გუნდმა „დიდგორი“.

17-18.11.2014 – ანსამბლმა „ბასიანმა“ იმოგზაურა ლიტვაში, სადაც გამართა კონცერტები ანსამბლ „რუსთავის“ მოცეკვავეთა ჯგუფთან ერთად: **17.11** – ქალაქ კლაიპედას მუნიციპალიტეტის კულტურის ცენტრში, **18.11** – ვილნიუსის საკონცერტო კონგრეს ჰოლში.

5.12.2014 – ბულგარეთში, ქალაქ სოფიაში ანსამბლმა „ქართულმა ხმებმა“ გამართა ფოლკლორული კონცერტი ბულგარეთის ქალთა ფოლკლორულ ანსამბლთან – „ბულგარული ხმების მისტერია“ (Mystery of Bulgarian voices) ერთად.

7.12.2014 – ფონდმა „ქართული გალობა“ ქ. რომში, *Seraphicum*-ის დარბაზში გამართა სახეიმო კონცერტი ციკლიდან „ქართული პოლიფონია – კაცობრიობის საგანძური“. კონცერტში მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს საპატრიარქოს ევროპის ეკლესიების სამრევლოებთან არსებულმა ქართულმა გუნდებმა ბრიუსელიდან, ფლორენციიდან, ბარსელონადან, დიუსელდორფიდან, მიუნჰენიდან, პარიზიდან და რომიდან.

კონცერტები და საღამოები

8.07.2014 – ქართული ხალხური სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო აკადემიურმა ანსამბლმა „რუსთავმა“ ქართულ ეროვნულ ბალეტ „სუსიშვილებთან“ ერთად თბილისის დიდ საკონცერტო დარბაზში გამართა საქველმოქმედო კონცერტი სიმსივნით დაავადებულ ბავშვთა დასახმარებლად.

22.07.2014 – თბილისის ეთნოგრაფიულ მუზეუმში ღია ცის ქვეშ გაიმართა რაჭველების ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიული ჯგუფი „ძირიანის“ სოლო კონცერტი.

25.07.2014 – ანსამბლმა „ფერიცვალეზამ“ ფილიმონობის დღესასწაულთან დააკავშირებით მონაწილეობა მიიღო ოზურგეთის რაიონში ჩატარებულ სახეიმო წირვაში და გამართა სოლო კონცერტი.

20.09,2.11.2014 – ანსამბლმა „იალონმა“ გამართა სოლო კონცერტი ბარში „ზოესთან“.

20-21.09.2014 – თბილისის საერთაშორისო თეატრალური ფესტივალის ფარგლებში ანსამბლმა „რუსთავმა“ ტაივანის საბალეტო დასთან – „ქლაუდ გეითთან“ ერთად გამართა სპექტაკლი შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო დრამატული თეატრის დიდ სცენაზე.

25.09.2014 – ტრადიციული მრავალხმიანობის მეშვიდე საერთაშორისო სიმპოზიუმის ფარგლებში გაიმართა კონცერტი „ქართული მოტივები“ ლატვიის სახელმწიფო გუნდისა და მგალობელ-მომღერალთა გუნდი „დიდგორის“ მონაწილეობით.

25-26.09.2014 – ანსამბლმა „რუსთავმა“ გამართა სოლო კონცერტები ქუთაისის ლ. მესხიშვილის სახელობის დრამატულ თეატრსა და ფოთის დრამატულ თეატრში.

4.10.2014 – თბილისსა და თელავში ჩატარდა „ქართული ღვინის დღე“, სადაც ღვინის დეგუსტაციის პარალელურად ქართულმა ფოლკლორულმა ჯგუფებმა კონცერტები გამართეს ორივე ქალაქში.

5.10.2014 – ქ. რუსთავში გაიმართა ქალთა ფოლკლორულ ანსამბლ „თუთარჩელასა“ და შვეიცარიულ მომღერალთა გუნდის „Singfrauen Winterthur“ („მომღერალი ქალები ვინტერტურიდან“) შეხვედრა-კონცერტი სახელწოდებით „რა ლამაზად შემოსულა გიორგობის თვეო“.

12.10.2014 – ჯანსუღ კახიძის სახელობის მუსიკის საერთაშორისო ფესტივალის „შემოდგომის თბილისის“ ფარგლებში ჩატარდა ფოლკლორული კონცერტი ანსამბლი „რუსთავის“ მონაწილეობით.

24.10.2014 – ქ. რუსთავში გაიმართა ქალთა ფოლკლორულ ანსამბლ „თუთარჩელასა“ და გერმანულ მომღერალთა გუნდის „Die Fixen-Nixen“ (ბერლინი) შეხვედრა-კონცერტი.

26.10.2014 – დედაქალაქის ტრადიციულ საშემოდგომო დღესასწაულზე „თბილისობა“ გაიმართა თბილისში მოღვაწე და საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებიდან ჩამოსული ფოლკლორული ანსამბლების კონცერტი, ხალხური რეწვის ნიმუშებისა და ხელნაკეთი ნივთების გამოფენა.

31.10.2014 – თბილისის დიდ საკონცერტო დარბაზში გაიმართა ანსამბლ „რუსთავის“ სოლო კონცერტი.

8.11.2014 – ძველი ქალაქური დღესასწაულის „აღებრობა-ოზურგეთობის“ აღდგენა-დაწესებასთან დაკავშირებით ანსამბლმა „ბასიანმა“ ოზურგეთში სოლო კონცერტი გამართა.

9.11.2014 – ედიშერ და გიორგი გარაყანიძეების სახელობის ეთნომუსიკის თეატრმა „მთი-

ები“ და მასთან არსებულმა ბავშვთა ფოლკლორულმა სტუდიამ „ამერ-იმერი“ წნორის რაიონის სოფელ მახხანში გამართა ერთობლივი კონცერტი წნორის „ამერ-იმერის“ (ხელმძღვანელი თ. შერვაშიძე) ორ თაობასთან ერთად.

15.11.2014 – თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტში გაიმართა სასწავლებლის სიმღერისა და ცეკვის ფოლკლორული ანსამბლის 30 წლის იუბილისადმი მიძღვნილი კონცერტი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ძველი და ახალი თაობის მომღერლებმა და მოცეკვავეებმა.

5.12.2014 – ქალაქ ზუგდიდში ცნობილი ლოტბარის, პოლიკარპე ხუბულავას 90 წლის იუბილესთან დაკავშირებით გაიხსნა მისი ვარსკვლავი და ჩატარდა ფოლკლორული კონცერტი.

14.12.2014 – კონსერვატორიის დიდ საკონცერტო დარბაზში გაიმართა გურჯაანის რაიონის ლევან მუდალაშვილის სახელობის ქართული გალობა-სიმღერის გუნდისა და ანსამბლ „გურჯაანის“ კონცერტი.

საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრის მიერ განხორციელებული პროექტების შესახებ იხ. www.folk.ge.

მოამზადა მაკა ხარძიანმა

ტრადიციული მრავალხმიანობის VII საერთაშორისო სიმპოზიუმი

ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრის ცხოვრებაში სიმპოზიუმები ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენაა. საბუნდუნოდ, ამ ფორუმების ჩატარება უკვე ტრადიციად დამკვიდრდა და მას ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ ელოდებიან როგორც ქართველი, ისე უცხოელი მკვლევრები და ხალხური მუსიკით დაინტერესებული ადამიანები. თავისი არსებობის მანძილზე სიმპოზიუმმა მსოფლიოს არაერთი ქვეყნის მეცნიერსა თუ ფოლკლორულ ანსამბლს უმასპინძლა, ქართული მრავალხმიანობის პოპულარიზაციაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა და იგი მსოფლიო მრავალხმიანობის კონტექსტში წარმოაჩინა.

სიმპოზიუმის გახსნის ცერემონიალი

სხვადასხვა წლებში სიმპოზიუმებზე წარმოდგენილი იყო მსოფლიო მრავალხმიანობის უნიკალური კულტურები, როგორებიცაა აინების (იაპონია), ამერიკელი ინდიელების, ლიტვური, აფრიკული, ტიბეტური, კორსიკული, ავსტრიული და სხვ., რამაც მნიშვნელოვნად გააფართოვა ქართველი ეთნომუსიკოლოგების თვალსაწიერი და ცოდნა მსოფლიო მრავალხმიანობის კერების შესახებ. ამ სამეცნიერო ფორუმს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ახალგაზრდა ქართველი მკვლევრებისთვისაც, რომელთაც საშუალება ეძლევათ პირადად გაეცნონ უცხოური ეთნომუსიკოლოგიური სკოლების წარმომადგენლებს, კვლევის თანამედროვე მიდგომებსა თუ მეთოდებს, რაც მათთვის მომავალი სამეცნიერო საქმიანობის გარკვეული იმპულსიც ხდება. რაც მთავარია, სიმპოზიუმი შანსს აძლევს დამწყებ მკვლევრებს, თავადაც მიიღონ მასში მონაწილეობა და საკუთარი მოხსენებები სიმპოზიუმის სქელტანიან კრე-

ბულში უკვე ტიტულოვანი მეცნიერების ნაშრომების გვერდით იხილონ.

წლებანდელი სიმპოზიუმი, ამავედროულად, საიუბილეოც იყო: 30 წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც ბორჯომში ტრადიციული მრავალხმიანობისადმი მიძღვნილი პირველი სამეცნიერო კონფერენცია გაიმართა.

სამეცნიერო სესია

წინა წლების მსგავსად, წლებანდელი სიმპოზიუმიც თემატური მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა. ოთხი დღის მანძილზე მასში 25 უცხოელმა და 18 ქართველმა მეცნიერმა მიიღო მონაწილეობა.

სიმპოზიუმის სპეციალური თემა იყო „ეროვნული უმცირესობების მრავალხმიანობა“, წარმოდგენილი მოხსენებებით ავღანეთის ნურისატანის, ტაივანელი ამისების, პანკისელი ქისტებისა და სხვ. მუსიკის შესახებ. სესიები მიეძღვნა მრავალხმიანობის ზოგად თეორიასა და მუსიკალურ-ესთეტიკურ ასპექტებს, ტრადიციული მრავალხმიანობის რეგიონულ სტილებსა და მუსიკალურ ენას, მრავალხმიანობას საკრავიერ, სასულიერო მუსიკაში, შემსრულებლობას და ა.შ. ორი საპანელი მოხსენება შეეხებოდა ბერლინის ფონოგრამარქივისა და თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ახლახან განხორციელებულ ერთობლივ პროექტს „ქართული ჩანაწერები გერმანიის ტყვეთა ბანაკებიდან (1916-1918)“. ტრადიციულად, კონფერენციის ცალკე ბლოკი დაეთმო სასტენდო მოხსენებებს, რომლის ფარგლებშიც ახალგაზრდა ქართველმა და უცხოელმა მკვლევრებმა საკუთარი ნაშრომების მოკლე პრეზენტაციები გააკეთეს.

წლებანდელი სიმპოზიუმის განსაკუთრებული მოვლენა იყო ცნობილი ამერიკელი ეთნომუსიკოლოგის, რამდენიმე საბაზისო ეთნომუსიკოლოგიური წიგნის ავტორის, ბრუნო ნეტლის სკაიპ-ჩართვა ილინოისიდან, რომელმაც თავისი მოსაზრებები გაგვაცნო

ამერიკელი ინდიელების მრავალხმიანობის შესახებ და საკმაოდ საინტერესო დისკუსიაშიც ჩაება.

ნეტლი ყველაზე პრესტიჟული ეთნომუსიკოლოგიური ჯილდოს, ფუმის კოიციუმის პრემიის ლაურეატია. მის გარდა სიმპოზიუმს ამ პრემიის კიდევ სამი მფლობელი სტუმრობდა: ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის ცენტრის უცხოური ბიუროს ხელმძღვანელი იოსებ ჟორდანიას (ავსტრალია/საქართველო), გამოჩენილი ეთნომუსიკოლოგები – სიმკა არომი (საფრანგეთი) და იზალი ზემცოვსკი (აშშ/რუსეთი). ეს უკანასკნელი წელს სიმპოზიუმს საპატიო სტუმრის სტატუსით ეწვია და მრგვალ მაგიდას (თემა: *მოდი, ვისაუბროთ ბურდონზე*) თავმჯდომარეობდა. მან მეუღლესთან, ცნობილ ეთნომუსიკოლოგ ალმა კუნანბაევასა (აშშ/ყაზახეთი) და იოსებ ჟორდანიასთან ერთად სიმპოზიუმის დასრულების შემდეგ კონსერვატორიაში რამდენიმე ლექციაც ჩაატარა.

იზალი ზემცოვსკი და რუსუდან წურწუშია

ასეთი ტიტულოვანი და საერთაშორისო ასპარეზზე აღიარებული მეცნიერები თბილისის სიმპოზიუმის ხშირი სტუმრები არიან, რაც, ბუნებრივია, განაპირობებს მის პრესტიჟს და კიდევ უფრო ზრდის სამეცნიერო დონეს. ამ ყველაფრის გათვალისწინებით, თბილისის კონსერვატორიის საპატიო პროფესორის წოდება, იზალი ზემცოვსკის შემდეგ, წელს უკვე იოსებ ჟორდანიას, სიმკა არომს, პოლო ვალეჰოსა და დიტერ ქრისტენსენს მიენიჭათ. ეს უკანასკნელი ყველა მანამდე ჩატარებული სიმპოზიუმის მონაწილე იყო და განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა 2001 წელს იუნესკოს მიერ ქართული მრავალხმიანი სიმღერის აღიარებაში.

როგორც ყოველთვის, სიმპოზიუმის გამორჩეული მოვლენა იყო ტრადიციული მრავალხმიანობის შესახებ გადაღებული ფილმების ჩვენება. წარმოდგენილი იყო სამი დოკუმენტური ფილმი: რენატო მორელის

(იტალია) ფილმი „სუ კონკორდო“ ერთ-ერთ სარდინიულ სოფელში გამართულ ვნების კვირის რიტუალებს ასახავდა; ჰუგო ზემპის (საფრანგეთი) ფილმი „შვეიცარიული იოდლი – 30 წლის შემდეგ“ ამ უნიკალური ტრადიციის დღევანდელ გამგრძელებლებსა და მათ შემოქმედებაზე მოგვითხრობდა; ეკჰარდ პისტრიკისა და ბიორნ რაინჰარდტის (გერმანია) ერთობლივი ფილმი „პოლიფონია – ალბანეთის მივიწყებული ხმები“ საოცრად რეალისტურად გვიხატავდა ალბანური სოფლის ცხოვრების სურათებს და მასში მრავალხმიანობის მქრქალ ანარეკლს. ეს სამი, თითქოს ერთმანეთისგან საკმაოდ განსხვავებული ფილმი ერთ მთლიანობას ქმნიდა, რომლის ცენტრშიც მრავალხმიანობის და მისი თანამედროვე სამყაროში არსებობის საკითხი მკაფიოდ იყო გამოკვეთილი.

როგორც ყოველთვის, საზოგადოების დიდი ინტერესი გამოიწვია წლევეანდელი სიმპოზიუმის საკონცერტო ნაწილმა, რომელსაც ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრმა გაუწია ორგანიზება. ტრადიციისამებრ, კონსერვატორიის დიდ და მცირე დარბაზებში გამართულ ფოლკლორულ კონცერტებზე წარმოდგენილი იყო ქართული და მსოფლიოს მრავალხმიანობა. ტრადიციული ტაივანური მრავალხმიანობის შემსრულებელი ჩუ-ინის კულტურისა და ხელოვნების ჯგუფმა თავისი პირველქმნილი, არქაული ჟღერადობებით, აუთენტური, ხალხის ყოფასთან მჭიდროდ დაკავშირებული საშემსრულებლო მანერითა და ეგზოტიკური სამოსით განსაკუთრებული ფერადოვნება შემატა წლევეანდელი სიმპოზიუმის საკონცერტო პალიტრას.

ტაივანური ჯგუფის გამოსვლა

შთამბეჭდავი იყო უკრაინული თუ თურქული მუსიკის ტრადიციული ნიმუშები, ქართული მრავალხმიანობა ავსტრალიელი მომღერლების ხალასი და ემოციური შესრულებით. იოსებ ჟორდანიასა და ნინო ცი-

ციშვილის ავსტრალიელი მეგობრები, არა მარტო სიმპოზიუმს, არამედ საქართველოს სხვადასხვა კუთხესაც სტუმრობენ ერთგულად და მათ ყოფასა და კულტურას ეცნობიან.

უცხოელი სტუმრებისთვის განსაკუთრებულად საინტერესო იყო ქართული რეგიონული ანსამბლების კონცერტი, რომლის მონაწილეებმაც სცენაზე გააცოცხლეს სოფლის ტრადიციული ატმოსფერო და ქართული ფოლკლორის დიალექტური მრავალფეროვნება უცხოელებისთვის კიდევ უფრო ცხადად აღსაქმელი გახადეს.

ეთნოგრაფიული ანსამბლების კონცერტი

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია სიმპოზიუმის ფარგლებში ჩატარებული ლატვიის სახელმწიფო გუნდისა და ანსამბლ „დიდგორის“ ერთობლივი პროექტის, „ქართული მოტივები“ – თბილისური პრემიერა, რომელიც ლატვიის საელჩოს მხარდაჭერით გაიმართა. სადამო, რომელსაც სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II და საქართველოს პრემიერ-მინისტრი ირაკლი ღარიბაშვილი ესწრებოდნენ, საქართველოსა და ლატვიის კულტურის მინისტრებმა საგანგებო სიტყვით გახსნეს.

თავისთავად, განსხვავებული მუსიკალური ტრადიციების მქონე მუსიკოსების ურთიერთთანამშრომლობა მეტად პოზიტიური მოვლენაა, მით უფრო რომ ამ შემთხვევაში, ის უცხოელი კომპოზიტორების მიერ ქართული ტრადიციული მრავალხმიანობის ახლებურად გააზრების ცდას წარმოადგენდა. ისტორიულად, ქართულ ფოლკლორს არაერთი უცხოელი კომპოზიტორი მიმართავდა და მას უშუალოდ თუ გაშუალვებულად იყენებდა საკუთარ შემოქმედებაში. თუმცა ლატვიურ-ქართული პროექტის შემთხვევაში ქართული მრავალხმიანი სიმღერა ის მყარი ელემენტი იყო, რომლის გარშემოცობობას ქსელივით იქსოვებოდა მთლიანი კომპოზიცია და იქმნებოდა არა რაღაც

პიბრიდული წარმონაქმნი, არამედ თვისობრივად ახალი მუსიკალური ქმნილება, რომელშიც ქართული და ევროპული მუსიკა საკუთარ ინდივიდუალობას ინარჩუნებდა.

ანსამბლ „დიდგორისა“ და ლატვიის სახელმწიფო გუნდის ერთობლივი კონცერტი

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ლატვიის სახელმწიფო გუნდის მაღალი პროფესიონალიზმი და ბგერის ფლობის საოცარი ოსტატობა. ვფიქრობ, ასეთი კოლექტივის სტუმრობა არა მარტო VII სიმპოზიუმის, არამედ, საზოგადოდ, ქართული მუსიკალური კულტურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო.

ამ პროექტის ექსპერიმენტული ხასიათი გარკვეულწილად განაგრძო მომდევნო დღეს გამართულმა სიმპოზიუმის დახურვის საღამომ, რომელშიც ქართველი და უცხოელი შემსრულებლები იღებდნენ მონაწილეობას. კონცერტის დასკვნით ნომრად ყველა მონაწილემ ერთად შეასრულა ქართული პოლიფონიის ერთ-ერთი მწვერვალი – ხასანბეგურა. ამ ექსპერიმენტის მთავარი თავისებურება კი ის გახლდათ, რომ ყოველი ტრიო ხასანბეგურას განსხვავებულ ვარიანტს მღეროდა, ბოლო მუხლში კი მათი ვარიანტების ერთობლიობამ სონორული, კოსმიური ჟღერადობა შექმნა და აუდიტორია აღაფრთოვანა.

სიმპოზიუმის დახურვა

ტრადიციულად, სიმპოზიუმის ერთი დღე კულტურულ პროგრამას მიეძღვნა. წელს გადავწყვიტეთ, მისი მონაწილეები უფლისციხეში წავგვეყვანა. სტუმრებზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა კლდეში ნაკვეთმა ამ უძველესმა ქალაქმა და იქ გორელებისა და უცხოელი მომღერლების მიერ სპონტანურად გამართულმა კონცერტმა, რომელიც, ალბათ, წარუშლელ მოგონებად დარჩება მათ მეხსიერებაში.

ექსკურსია უფლისციხეში

ამგვარად, წარმატებით ჩაიარა ტრადიციული მრავალხმიანობისადმი მიძღვნილმა კიდევ ერთმა საერთაშორისო ფორუმმა, რომელსაც ძველთან ერთად ბევრი ახალი მონაწილეც ჰყავდა. ვიმედოვნებთ, ისინი დიდხანს ვერ დაივიწყებენ საქართველოში გატარებულ დღეებს და მომავალშიც არეართხელ გვეწვევიან.

თეონა ლომსაძე
ტმეცც-ის სპეციალისტი

ფრანც ფოედერმაირი

ფრანც ფოედერმაირი

ჩვენი რუბრიკის სტუმარია ფრანც ფოედერმაირი, ავსტრიელი ეთნომუსიკოლოგი, ხელოვნების მაგისტრი და ფილოსოფიის დოქტორი, ვენის უნივერსიტეტის საპატიო პროფესორი, ქართული მუსიკის თავჯანსმცემელი, ჩვენი ცენტრის დიდი მეგობარი და სიმპოზიუმების ერთგული მონაწილე. ბატონი ფრანცი ერთ-ერთია იმ უცხოელ მეცნიერთაგან, ვინც ხელი შეუწყო ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრის ჩამოყალიბებას 2002 წელს და მას შემდეგ სიმპოზიუმების უცვლელი მონაწილე იყო, რითაც სხვა ტიტულოვან მეცნიერთან ერთად განსაზღვრავდა ჩვენი ფორუმების მაღალ სამეცნიერო დონეს.

ფრანც ფოედერმაირის ეთნომუსიკოლოგიური კვლევის ძირითადი ობიექტია ფსიქო-აკუსტიკური და ფონეტიკური ფაქტორების ანალიზი და ინტერპრეტაცია ვოკალურ პოლიფონიაში. მისი სიტყვებით, „ფსიქოაკუსტიკა არის ხიდი მუსიკის ფიზიკურ სუბსტრატსა და მის აღქმას შორის“. სწორედ ფსიქოაკუსტიკური ანალიზის მეშვეობით ახდენს მეცნიერი სხვადასხვა ხალხის პოლიფონიური მუსიკის ანალიზს. მათ შორისაა: ბულგარული მართლმადიდებლური საგალობლები, აფრიკული და ბალიური ნიმუშები, ქართული ქალაქური სიმღერები დუდუკის თანხლებით და სხვ. გარდა ამისა, ფრანც ფოედერმაირი დაინტერესებულია ქართველ ტყვეთა იმ ჩანაწერებითაც, რომლებიც I მსოფლიო ომის შემდეგ იქნა გაკეთებული რობერტ ლახის მიერ. კერძოდ, მეცნიერი მსჯელობს ამ ჩანაწერების ნოტებზე გადატანის სირთულეებსა და დამხმარე კომპიუ-

ტერულ მეთოდებზე მეგრული, გურული და კახური სიმღერების მაგალითზე.

ფრანც ფოედერმაირი დაიბადა 1933 წლის 13 სექტემბერს გრისკირჰენში (ზემო ავსტრია); დაამთავრა ვენის უნივერსიტეტი მუსიკის, მუსიკოლოგიისა და კულტურული ანთროპოლოგიის სპეციალობით, 1964 წელს დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია. 1958-1964წწ. მუშაობდა საშუალო სკოლის პედაგოგად, იყო ვენის უნივერსიტეტის შედარებითი მუსიკოლოგიის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი, ხოლო 1973-1999წწ – სრული პროფესორი. 1986-1990წწ იყო ავსტრიის მუსიკოლოგიური საზოგადოების პრეზიდენტი. 1983 წლიდან არის ავსტრიის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი.

ფრანც ფოედერმაირი ავტორია ათეულობით სამეცნიერო ნაშრომისა. მისი სამეცნიერო თვალსაწიერი საკმაოდ ფართო და მრავლისმომცველია, რაზეც მეცნიერის ნაშრომების სათაურებიც მეტყველებს: „პირველყოფილი ადამიანების ცეკვა“, „პრიმიტიული ხალხების მუსიკა“, „ეთნომუსიკოლოგია და ფოლკლორი“, „მუსიკალური ტემბრი და ვოკალური სტილი“, „ინდური კლასიკური მუსიკა“, „შედარებითი და სისტემური მუსიკისმცოდნეობა“, „ავსტრიული ხალხური მუსიკის რიტმული კონსტრუქცია“, „მსოფლიოს კულტურული რეგიონები“, არაერთი გამოკვლევა ავსტრიული იოდლის შესახებ და ა.შ.

ყველაფერთან ერთად, ბატონი ფრანცი საოცრად დახვეწილი, ზომიერი, ინტელიგენტური ბუნების ადამიანია, რაც მასთან ურთიერთობას მიმზიდველსა და საინტერესოს ხდის.

ჩვენ დიდ მადლიერებას გამოვხატავთ ფრანც ფოედერმაირის მიმართ ერთგული, მრავალწლიანი მეგობრობისათვის და ვუსურვებთ მას ხანგრძლივ ჯანმრთელ სიცოცხლესა და შემოქმედებით წარმატებებს.

ტმესცის გუნდი

გიორგი გარაყანიძის სახელობის ფოლკლორული და სასულიერო მუსიკის ბათუმის IX საერთაშორისო ფესტივალი და კონფერენცია

გიორგი გარაყანიძის სახელობის ფოლკლორული და სასულიერო მუსიკის ბათუმის საერთაშორისო ფესტივალი და კონფერენცია, რომელიც წელს მეცხრედ გაიმართა, ჩვენი ქვეყნის კულტურულ ცხოვრების მნიშვნელოვანი მოვლენაა, რომელიც მხარს უმჭვინებს თბილისის ტრადიციული მრავალხმიანობის საერთაშორისო სიმპოზიუმს, 2002 წლიდან ორ წელიწადში ერთხელ რომ იმართება.

4-6 ნოემბერს ფოლკლორულ კონცერტებს შორის რუსთაველის სახელობის უნივერსიტეტის დარბაზმა უმასპინძლა, კონფერენციას კი – ხელოვნების უნივერსიტეტმა. ფესტივალში მონაწილეობდნენ მეცნიერ-მკვლევრები და ფოლკლორული ანსამბლები საქართველოდან, ლიტვიდან, უკრაინიდან და თურქეთიდან.

ფესტივალის დამაარსებელი და სულისჩამდგმელია მუსიკოლოგიის დოქტორი ხათუნა მანაგაძე, რომელმაც მთელი სული, გული, შემოქმედებითი ენერჯია და ნიჭიერება ამ იღვის განხორციელებას მოახმარა. მას მხარში ამოუდგა ბათუმის მაშინდელი კონსერვატორიის რექტორი ქეთევან გოგოლაძე და მათი ერთობლივი ძალისხმევით ფესტივალი ყოველწლიურად წარმატებულად

იმართება. წლებგანდელი ფორუმის ორგანიზატორები იყვნენ ბათუმის ხელოვნების უნივერსიტეტის მუსიკის ფაკულტეტი და ქალაქ ბათუმის მერია.

ბათუმის კონფერენციების თემატიკა ჯერ-ჯერობით არაა შეზღუდული, თუმცა, იმის გათვალისწინებით, რომ ყოველწლიურად იზრდება კონფერენციის მონაწილეთა რიცხვი და გეოგრაფიული არეალი, შესაძლებელია, სამომავლოდ კონფერენციების თემატიკა წინასწარ შეირჩეს. კონფერენციების სახით ახალგაზრდა მკვლევრებს საქართველოდან აქვთ საუკეთესო ასპარეზო თავიანთი ყოველწლიური სამეცნიერო მუშაობის შედეგების გამოსაქვეყნებლად და საზოგადოებისთვის გასაცნობად. უფროსი კოლეგების წინაშე გამოსვლით, ისინი იძენენ გამოცდილებას და სტიმულს მომავალი კვლევისთვის. წლებგანდელი სიმპოზიუმის ყველაზე ახალგაზრდა მკვლევარი იყო კონსერვატორიის ბაკალავრიატის II კურსის სტუდენტი მონაზონი ნინო (სამხარაძე), რომელმაც სამთავროს დედათა მონასტერში დაცული წმინდა ექვთიმე აღმსარებლის ხელნაწერები გამოიკვლია. წლებგანდელ კონფერენციას მომხსენებლები მრავლად ჰყავდა: უცხოეთიდან – აბდულა აკატი (თურქეთი), ნატალია შერბინა (უკრაინა), იუსტე მიხაილიტე (ლიტვა); საქართველოდან – თეონა რუხაძე, ნატო ზუმბაძე, ნანა ვალიშვილი (ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი), ქეთევან ბაიაშვილი, ეკა შოშიაშვილი, სოფო კოტრიკაძე (ქართული ხალხური სიმღერისა და საკრავების სახელმწიფო მუზეუმი), დავით შუღლიაშვილი, მაგდა სუხიაშვილი, ეკატერინე ონიანი, გიორგი კრავეიშვილი, ნინო რაზმაძე, ეკა ყაზარაშვილი, შორენა მეტრეველი, თეონა ლომსაძე, მარინა ხუხუნაიშვილი (თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია), თამაზ გაბისონია, ნინო მახარაძე, ნინო ნანეიშვილი (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი), მადონა უჯმაჯურიძე (თსუ), ლოლიტა სურმანიძე, ქეთევან ნაგერვაძე, ინგა ხალვაში (ბათუმი). განსაკუთრებით სასიამოვნოა, რომ სიმპოზიუმის მონაწილეთა შორის ბოლო წლებში მატულობს ბათუმის ხელოვნების უნივერსიტეტის მუსიკის ფაკულტეტის კურსდამთავრებულ ახალგაზრდა მკვლევარ-ეთნომუსიკოლოგთა რიცხვი. ვფიქრობთ, ეს უკვე იძლევა გარანტიას, უნივერსიტეტის ბაზაზე ტრადიციული მუსიკის კვლევის ლაბორატორიის დაარსებისა და ფუნქციონირებისა.

სამეცნიერო სესია

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ბათუმური შეხვედრების საკონცერტო ნაწილი. ფესტივალის დაარსების მთავარი მიზანი იმთავითვე ტრადიციული შემსრულებლობის მხარდაჭერა იყო. ამ მიმდინარეობის აღორძინების სათავეები ანსამბლ „მთიებსა“ და მის დამაარსებელს ედიშერ გარაყანიძეს უკავშირდება, გიორგი გარაყანიძე კი დაარსებიდან ამ ფესტივალის აქტიური მონაწილე და მხარდაჭერი იყო. ამან განაპირობა, რომ გარდაცვალების შემდეგ ფესტივალს გიორგი გარაყანიძის სახელი მიენიჭა.

ობიექტურობისთვის უნდა ითქვას, რომ ჯერ-ჯერობით სიმღერის ხვედრითი წილი ჭარბობს გალობისას, თუმცა, სიამოვნებით ვუსმენთ ჩინებულად შესრულებულ ქართულ საგალობლებსაც, განსაკუთრებით აჭარისა და თავად ბათუმის მომღერალ-მგალობელთაგან.

ბათუმის ფესტივალი ძალზე მნიშვნელოვანი და სტიმულის მიმცემია შემსრულებლებისთვის. იმთავითვე ტრადიციად იქცა, რომ ფესტივალი გზას ულოცავს ახალ ანსამბლებს: ყოველწლიურად ორი-სამი ახალი ანსამბლი სტუმრობს ბათუმს და თავისი შემოქმედების პრეზენტაციას მსმენელის წინაშე, ფაქტობრივად, ბათუმის ფესტივალზე ახდენს.

წელს ორ ახალ ანსამბლს გაეცნო მსმენელი – „მჭელსა“ და „ძირიანს“: „მჭელი“ ხალხური სიმღერისა და საკრავების მუზეუმთან არსებული ახალგაზრდული ანსამბლია, რომელსაც ეთნომუსიკოლოგი ქეთევან ბაიაშვილი ხელმძღვანელობს, ანსამბლ „ძირიანს“ კი – ახალგაზრდა ლოტბარი და მკვლევარი თორნიკე სხიერელი. ფესტივალის საპატიო სტუმრები იყვნენ ანსამბლები – „მზეთამზე“ და „ნანიანა“ (თეა კასაბური), უცხოეთიდან – „რატელიო“ (ლიტვა) და ბაიარ შაჰინი-გუნდარიძის ჯგუფი (თურქეთი); ძირითადი მასპინძელი ანსამბლი – ბათუმის ახალშენის ფერიცვალების ტაძრის

გუნდი (ელჟარდ გორგილაძე). ფესტივალის გახსნისა და დახურვის კონცერტები აკადემიურობით გამოირჩეოდა, მეორე დღეს კი იმპროვიზაციამ იმძლავრა: სტუმრები, რომლებიც ფესტივალზე დასასწრებად იყვნენ ბათუმში ჩამოსული, მოულოდნელად სცენაზე აღმოჩნდნენ – ანსამბლები „ადილეი“ (თბილისი, დემეტრე ქირია) და „შემოქმედი“ (ოზურგეთი, ლაშა ჩხარტიშვილი), რითაც, ფაქტობრივად, მომავალი წლის საიუბილეო X ფესტივალში მონაწილეობა დააანონსეს.

ფესტივალის დახურვა

ფესტივალის ყველაზე დიდი პრობლემა მსმენელის სიმცირეა: სამწუხაროდ, არასდროს ესწრება იმდენი მსმენელი, რამდენიც სასურველი იქნებოდა ასეთი მასშტაბის ფორუმისათვის. ვფიქრობთ, ეს საზოგადო პრობლემა ჩვენს სინამდვილეში. თუმცა, ფოლკლორული კონცერტების ერთგული მსმენელი ყოველთვის ახერხებს ჩამოსვლას არა მხოლოდ აჭარის რაიონებიდან, არამედ ოზურგეთიდან და თბილისიდანაც კი.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი: კარგია, როცა გაქვს დარბაზი, სადაც ფართო აუდიტორია ეტევა; თუმცა, ასეთი კონცერტებისთვის, ალბათ, უფრო მყუდრო და კამერული დარბაზი იქნებოდა უმჯობესი.

ამგვარი ფორუმები საუკეთესო შანსია თაობათა ურთიერთდაახლოებისა: ახალგაზრდა თაობა ხშირად არ იცნობს დეაწლმოსილი ანსამბლების შემოქმედებას, რომლებიც ამა თუ იმ მიზეზით აქტიურ საკონცერტო მოღვაწეობას ვეღარ ეწევიან (მაგალითად, „მზეთამზეს“), ამას გარდა, თბილისელები ყოველთვის ვერ ვახერხებთ ახალგაზრდა ანსამბლების მოსმენას და მათი შემოქმედების თვალყურისდევნებას. ბათუმში ამისთვის საუკეთესო პირობებია – სამი-ოთხი დღე მთლიანად ფესტივალის ცხოვრებით ცხოვრობ და ანსამბლების შემოქმედებას არაფორმალურ სიტუაციაშიც ეცნობი...

ფესტივალის კიდევ ერთი კარგი ტრადიციაა ეთნოგრაფიული ფილმების ჩვენება. წელს გაიმართა თინათინ ჭაბუკიანის ფილმის „გურჯის გულის“ პრემიერა, რომელიც თურქეთის ქართველების ყოფასა და ტრადიციებზე გვიამბობს. ფესტივალის მემატიანემ გივი ნახუცრიშვილმა კი არც ამჯერად გაგვაწბილა – მისმა ფილმმა „ხისაძირის ქვაბულის მინდვრები“ ამ ხეობის საოცარ ტრადიციებს გვაზიარა.

ნანა ვალიაშვილი
*ეთნომუსიკოლოგი,
 საქართველოს ფოლკლორის
 სახელმწიფო ცენტრის ხალხური
 მუსიკის მიმართულების ხელმძღვანელი*

**ქართული ფოლკლორისტიკის
 სათავეებთან**

ზაქარია ფალიაშვილი

ზაქარია ფალიაშვილი

ქართული მუსიკალური ფოლკლორის შეკრება-შესწავლის საქმეში დიდი ღვაწლი მიუძღვის ეროვნული პროფესიული მუსიკის კლასიკოსს ზაქარია ფალიაშვილს, რომლის კომპოზიტორული შემოქმედების მთავარ მასაზრდოებელ წყაროდ სწორედ ქართული ტრადიციული მუსიკა იქცა. მისი ძა-

ლისხმევა მიმართული იყო ახალი ტიპის ეროვნული პროფესიული მუსიკალური აზროვნების შექმნისაკენ, რისთვისაც საჭირო იყო ორი რამ – ევროპული მუსიკის ფორმებისა და ჟანრების საფუძვლიანი შესწავლა, რაც მან მოსკოვის კონსერვატორიაში პროფესორ ტანეევის ხელმძღვანელობით გააკეთა და ეროვნული ტრადიციული მუსიკალური აზროვნების თავისებურებებში წვდომა. ამ მიზნის მისაღწევად ფალიაშვილი არა მარტო იწერდა და თეორიულად იაზრებდა ტრადიციულ მრავალხმიან სიმღერა-გალობას, არამედ ისწრაფვოდა, იგი ემოციურ-ფსიქოლოგიურად გაეთავისებინა და მისი საკუთარი მუსიკალური სააზროვნო სისტემის განუყოფელ ნაწილად ექცია. სწორედ ამისკენ იყო მიმართული მისი მრავალწლიანი მოღვაწეობა, სანამ საკომპოზიტორო მუშაობას შეუდგებოდა (1908). ხალხური მუსიკალური შემოქმედებისადმი სიყვარული ღაღად აღნიაშვილის გუნდმა – „პირველმა ქართულმა ქორომ“ გაუღვივა, რომელშიც იგი ძმასთან – ივანესთან ერთად მღეროდა (1885). შემდგომ, თბილისის სამუსიკო სასწავლებელში სწავლისას, ზაქარია დაინტერესდა ხალხური სიმღერების არსით, მათი კილო-ჰარმონიული, მელოდიური და რიტმული თავისებურებების შესწავლით.

ფოლკლორისტიკული მოღვაწეობა ზ. ფალიაშვილმა 1901 წელს დაიწყო, როცა მოსკოვის კონსერვატორიის სტუდენტი იყო. მან 15 წლის მანძილზე მოიარა საქართველოს თითქმის ყველა კუთხე, ფონოგრაფით ჩაწერა 300-მდე სიმღერა და სასულიერო საგალობელი, მოახდინა მათი სისტემატიზაცია და ნოტებზეც გადაიღო. სამწუხაროდ, უსახსრობის გამო, ამ სიმღერათა უმეტესი ნაწილი გამოუცემელი დარჩა.

პირველად მან იმოგზაურა კახეთის სოფლებში: წინანდალი, კისისხევი, სანიორე, შილდა, ყვარელი, თელავი. 1908 წელს კომპოზიტორი კვლავ სწვევია კახეთს. ამ კუთხეში მოგზაურობის შთაბეჭდილებები მან გამოაქვეყნა გაზეთ „ამირანში“ (№151, 1908) სახელწოდებით „ჩემი მოგზაურობა კახეთში და ქართული სახალხო სიმღერების დღევანდელი მდგომარეობა“. ზაქარია აღფრთოვანებით მოიხსენიებს მომღერლებს სოფელ შილდადან: ლევან ასაბაშვილს („ღედას ლევანა“), ბათო როსტომაშვილსა და ალექსი ელოშვილს, რომელთაგან მას 15 სიმღერა ჩაუწერია, თუმცა გულისტკივილით აღნიშნავს იმასაც, რომ კახეთში ძველებური ჭარმაგი ხალხური სიმღერა თანდათანობით გადაგვარების გზაზე დგას და გავრცელებულია „ახლადგამომცხვარი, ვითომდა ქარ-

თული სიმღერები“, რომელთაც ამ უკანასკნელებთან არაფერი საერთო არ აქვთ. გამოსავალს ამ მდგომარეობიდან კომპოზიტორი სოფლებში მყოფ სიმღერა-გალობის მასწავლებელთა მიერ ძველი ჩანაწერების ნოტებზე გადაღებასა და ახალგაზრდებისთვის აქტიურად მიწოდებასა და სწავლებაში ხედავდა.

1903 წელს ზაქარიამ მოიარა გურია, იმერეთი და რაჭა, თუმცა, ამ პერიოდის ფოლკლორული ექსპედიციების შესახებ შემორჩენილ დოკუმენტურ მასალაში მხოლოდ ისაა დაფიქსირებული, თუ რომელ სოფელში რა სიმღერებია ჩაწერილი. გურიაში კომპოზიტორს ოზურგეთისა და ლანჩხუთის რაიონებში უმოგზაურია. აქ ჩაწერილი სიმღერებიდან 8 შესულია ხალხური სიმღერების კრებულებში, ნოტებზე გადაღებული ხელნაწერების ნაწილი მისი სახლ-მუზეუმის არქივში ინახება, ნაწილი კი დაკარგულია.

გამოცემული 47 სიმღერიდან 23 სვანურია, რაც მოწმობს კომპოზიტორის განსაკუთრებულ ინტერესს ამ უმშვენიერესი კუთხის სამუსიკო ფოლკლორისადმი.

ექსპედიცია სვანეთში ზ. ფალიაშვილმა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ მხარდაჭერით 1903 წელს მოაწყო. მას თან ახლდა მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი ალექსანდრე ხახანაშვილი, რომელიც დაინტერესებული იყო ისტორიული ძეგლების შესწავლით.

ზ.ფალიაშვილის მოგზაურობა სვანეთში (მარცხნიდან პირველი – ზ. ფალიაშვილი)

მათ იმოგზაურეს სოფლებში: ლეუშეირი, ლაშხეთი, იფარი, უშგული, ეცერი. აქ ჩაწერილი სიმღერები ჩვენთვის ცნობილია ფილარმონიული საზოგადოების მიერ გამოცემული კრებულიდან, რომელსაც წამძღვარებული აქვს კომპოზიტორის წინასიტყვაობა (გამოქვეყნებული 1903 წლის გაზეთ „ივერიაში“ (№175)): „ჩემი მოგზაურობა სვან-

ეთში და სვანური ხალხური სიმღერები“. აღსანიშნავია, რომ ფალიაშვილი გვაწვდის ცნობებს არამარტო სიმღერების, არამედ ხალხური საკრავების შესახებაც.

ზაქარია ფალიაშვილმა ჯერ კიდევ თავისი მუსიკალურ-ფოლკლორისტული მოღვაწეობის დასაწყისში გამოთქვა აზრი ქართული ტრადიციული მუსიკის სტილისტური ერთიანობის შესახებ. ამაში კომპოზიტორი დაარწმუნა სვანეთში ჩაწერილი სიმღერების მსგავსებამ ქართლ-კახურ და რაჭულ სიმღერებთან. იგი წერს: „ეს ფაქტი იმის მომასწავებელი უნდა იყოს, რომ ძველად ყველგან ქართული თემის სამუსიკო ერთობა უნდა ყოფილიყო, ხოლო შემდეგ, სხვადასხვა გარემოების გავლენით, ზოგან ეს ერთობა დარჩენილიყო უცვლელი, როგორც სვანეთში და რაჭაში, ზოგან კი ცოტად შეცვლილიყო, როგორც გურია-იმერეთში“. ამ მოსაზრებას საფუძვლად სხვადასხვა კუთხის ქართული ხალხური სიმღერების საერთო კილო-პარმონიული წყობა უდევს.

ქართული მუსიკალური კულტურისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ფალიაშვილის მიერ შედგენილ „ქართული ხალხური სიმღერების კრებულსა“ და „8 ქართულ სახალხო სიმღერას“. პირველი კრებული შედგება 42 სიმღერისაგან (იმერული, გურული, რაჭული, სვანური და ქართლ-კახური) და დართული აქვს კომპოზიტორის საკმაოდ ვრცელი წინასიტყვაობა. კრებულში ზუსტადაა მითითებული თითოეული სიმღერის ჩაწერის ადგილი, დაზუსტებულია ცალკეული ბგერების სიმაღლეები (მაგ: მი-სა და ფა-ს შორის), სიმღერის ტემპი და ხასიათი, ჟანრი, უცხო სიტყვების განმარტებები.

მეორე კრებული „8 ქართული სახალხო სიმღერა“ შეიცავს კომპოზიტორის მიერ დამუშავებულ ხალხურ სიმღერებს „ქალთა და ვაჟთა გუნდისათვის ფორტეპიანოს თანხლებით“. ეს კრებული ნიმუშია ფალიაშვილის, როგორც კომპოზიტორის მაღალი პროფესიული ოსტატობისა.

ზაქარია ფალიაშვილის ღვაწლი ფასდაუდებელია ქართული სასულიერო მუსიკის ისტორიაშიც. მას კარგად ესმოდა, რომ მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციების მქონე ქართული საგალობლები თავისი მაღალმხატვრული დონით მსოფლიოს სასულიერო მუსიკის შედევრებს უტოლდებოდა. სწორედ ამან განაპირობა კომპოზიტორის განსაკუთრებული გულისხმიერება და ყურადღება მათ მიმართ.

გასული საუკუნის დასაწყისში ფალიაშვილი ხელმძღვანელობდა მგალობელთა გუნდს, რომელიც 1910 წელს ქაშვეთის ეკ-

ლესიის ახალი შენობის კურთხევისას რუს მგალობელთა გუნდს უწევდა მეტოქეობას. ხალხურ სიმღერებთან ერთად იგი სერიოზულად მუშაობს ქართული საეკლესიო საგალობლების დამუშავებაზეც – მან იპოლიტოვიჩანოვის მიერ კარბელაშვილებისაგან ჩაწერილი იოანე ოქროპირის წირვის საგალობლები ამავე წელს დრამატურგიულად ერთ ციკლად შეკრა, უთანხლებო შერეული გუნდისათვის გადაამუშავა და ქართული სასულიერო მუსიკის პირველი უაღრესად საინტერესო საკონცერტო ნიმუში შექმნა – „ქართული (ქართლ-კახური კილო) საეკლესიო საგალობლები იოანე ოქროპირის წირვის წესისა და ქალთა და ვაჟთა გუნდისათვის ხმაშეწყობილი ზაქარია ფალიაშვილის მიერ“.

„დღეს თუ ქართულ ხმებში კიდევ დაცულია სახალხო კოლორიტი და ბევრად თუ ცოტად შეუცდომელია (მეუცვლელია-რედ.), ეს ქართული საეკლესიო გალობაა“ – წერდა იგი.

ზაქარია ფალიაშვილის ქმნილებების მუსიკალური ენა ეროვნული ტრადიციული მუსიკიდანაა ამოზრდილი. ექსპედიციიდან დაბრუნებისთანავე იგი იწყებდა მოპოვებული მასალის გაშიფრვას – ნოტებზე გადაღებასა და გადაამუშავებას, მასალად მომზადებას თავისი ნაწარმოებებისთვის. როგორც თვითონ წერს, მუშაობის დროს დიდი სიფრთხილით ეკიდებოდა ქართული სიმღერის პარმონიზაციას, უცვლელად და ხელუხლებლად ტოვებდა ხალხის მიერ დადგენილ „ეროვნულ თვისებებს“. სწორედ ამიტომაც მისი შემოქმედება ასეთი ღრმად ეროვნული.

ზაქარია ფალიაშვილი, სამაგალითო გულმოდგინებას იჩენდა ხალხური სასიმღერო მასალის შეგროვება-დამუშავებასა და გამოცემაში, ამავე დროს, ცდილობდა, სხვებშიც აღედგრა ასეთივე სურვილი და დაერწმუნებინა ამ საქმის საშვილიშვილო მნიშვნელობაში. იგი, დიმიტრი არაყიშვილთან ერთად ქართული მუსიკალური ფოლკლორისტიკის სათავეებთან იდგა და ტრადიციულ მუსიკალურ კულტურაზე თავისი საინტერესო დაკვირვებებით მრავალმხრივი მეცნიერულკვლევითი მუშაობის პერსპექტივები დასახა. მიუხედავად ამისა, ზაქარია ფალიაშვილი, უპირველეს ყოვლისა, შემოქმედი იყო, ქართული ტრადიციული მუსიკისადმი მის დამოკიდებულებაში მკაფიოდ იკვეთება კომპოზიტორის მისწრაფება შექმნას საკუთარ მუსიკაში „ხალხურობის ატმოსფერო“ (ბარტოკი). ამას ადასტურებს მთელი მისი მხატვრული შემკვიდრება, განსაკუთრებით კი უკვდავი „აბესალომ და ეთერი“, რომე-

ლმაც წარუშლელი კვალი დატოვა XX საუკუნის ქართულ პროფესიულ მუსიკაში და მნიშვნელოვნად განაპირობა მისი თვითმყოფადობა.

ლიტ.: შალვა კაშმაძე.
ზაქარია ფალიაშვილი, თბ., 1948;

ვლადიმერ დონაძე.
ზაქარია ფალიაშვილი, თბ., 1971;

პავლე ხუჭუა.
ზაქარია ფალიაშვილი, თბ., 1974

ოთარ ჩიჯავაძე.
ზაქარია ფალიაშვილი, თბ., 1976

ერთი ქართული ფოლკლორული ანსამბლი

„ძირიანი“

ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიული ჯგუფი „ძირიანი“ სულ რამდენიმე წელია შეიქმნა და უკვე მსმენელის დიდი მოწონება და სიყვარული მოიპოვა. ეს განაპირობა ჯგუფის ეთნოგრაფიულმა შემადგენლობამ და ავთენტური შესრულების მანერამ. მათ სცენაზე რაჭული სული გააცოცხლეს და მსმენელი საქართველოს ამ უღამაზესი კუთხის უძველეს ფოლკლორს აზიარეს. დანარჩენს თვით ანსამბლის ხელმძღვანელი, თორნიკე სხიერელი გვეტყვის.

მ.ხ. – როდის დაგებადათ ანსამბლის ჩამოყალიბების იდეა და ძირითადად რამ განაპირობა ეს?

„ძირიანის“ ხელმძღვანელი თორნიკე სხიერელი

თ.ს. – ანსამბლის შექმნის იდეა დიდი ხნის წინ ღამებდა, რაც ქალაქში ჩამოვედი და რაჭული მუსიკალური ფოლკლორის სიმწირე ვიგრძენი, იმ დღიდან... ჩემს არაერთ მეგობარს ვთხოვე დახმარება და კონსულტაცია, თუ როგორ შეიძლებოდა ამ იდეის ხორცშესხმა, ან ღირდა თუ არა საერთოდ ამ ნაბიჯის გადადგმა. ამ ვებერთელა ქალაქში დიდი პასუხისმგებლობაა, წარადგინო შენი კუთხის ფოლკლორი საკმაოდ ყურმახვილი და „ჩასაფრებული“ საზოგადოების წინაშე. მოკლედ! ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიული ჯგუფი „ძირიანი“ შეიქმნა 2011 წლის ნოემბერში. იდეის მთავარი არსი იყო, შემეკრიბა წარმოშობით რაჭველი ახალგაზრდები და აღმედგინა ის, რაც ასე დეფიცირებული იყო, როგორც მათთვის, ისე მსმენელისათვის.

მ.ს. – რას ნიშნავს „ძირიანი“ და რატომ დაარქვით თქვენს ჯგუფს ეს სახელი?

თ.ს. – „ძირიანი“ იმ სოფლის სახელწოდებაა, საიდანაც ჩემი გვარი მოდის, დღეს ამ სოფელს „სხიერი“ ჰქვია. კანკელის ქვა, რომელზეც ეს მინაწერია, არქეოლოგმა და ეთნოლოგმა გიორგი ბოჭორიძემ ნახა. მან სცადა მინაწერის გაშიფრვა და რამდენიმე ვერსია დაასახელა. სულ რამდენიმე წლის წინ კი ჩემმა მეგობარმა, ისტორიკოსმა დავით ჯაფარიძემ დაიწყო ამ საკითხზე მუშაობა და დიდი დაკვირვებისა და შესწავლის შემდეგ, წარწერა გაშიფრა. იგი ასე იკითხება: „წმიდაო გიორგი, შეიწყალე ძირიანი სოფელი, ამის ეკლესია და მოწამენი“... ეს სახელი მე ძველებისგან სხვა ინტერპრეტაციით მქონდა გაგონილი: „ძველსოფელი“. ახალმა ცნობამ ჩემზე გასაოცარი შთაბეჭდილება მოახდინა... ეს აღმოჩენა თითქმის დაემთხვა ანსამბლის ჩამოყალიბებას... შესაბამისად, მის წევრებს ჩემი ვერსია შევთავაზე და მათაც მოიწონეს.

„ძირიანი“ VII სიმპოზიუმის დახურვაზე

მგონი, ჩვენი საქმიანობაც ამართლებს სახელს, ვინაიდან ძირით და გენით ყველანი რაჭველები ვართ და იმ ძველ მუსიკალურ ნიმუშებს აღვაგენტ, რაც მივიწყებულია.

მ.ს. – რამდენი წევრია ანსამბლში? წარმოგვიდგინეთ ისინი.

თ.ს. – თავდაპირველად ჯგუფი 17 კაცისაგან შედგებოდა. ამჟამად 12 კაცია. შემადგენლობა შერეულია (ქალთა და მამაკაცთა). გუნდის წევრებს შორის არიან მუსიკოსები, რეჟისორები, აგრონომები, გვყავს სკოლის მოსწავლეც. ჩამოვითვლით მათ: ლაშა სვანი, ანა ბაკურაძე, გვანცა მეტრეველი, თათია სხიერელი, ნიკუშა ხიდუშელი, ნიკა გაგნიძე, თორნიკე გაგნიძე, ზაზა სულთანაშვილი, გიორგი სხირტლაძე, თორნიკე კობახიძე, იური ბეშიძე, ზაზა ჩალაძე და თქვენი მონა-მორჩილი.

მ.ს. – რა სიხშირით იკრიბებით და გაქვთ თუ არა სარეპეტიციო დარბაზი?

თ.ს. – რეპეტიციები ჩვეულ რიტმში, კვირაში ორი დღე გვაქვს ხოლმე, თუ რაიმე ღონისძიებისთვის ვემზადებით, რა საკვირველია, უფრო ხშირად... სამჯერ, ოთხჯერ...

სარეპეტიციო ნიკა რაჭველმა (მემანი-შვილმა) გამოგვიყო, თუმცა ყოველთვის იქაც ვერ ხერხდება მეცადინეობა ჯგუფების სიმრავლის გამო...

მ.ს. – რას გვეტყვით რეპერტუარის შესახებ? როგორც ვიცი, მისი ძირითადი ნაწილი რაჭული სიმღერებია.

თ.ს. – რეპერტუარს რაც შეეხება, ჩვენი ძირითადი მიზანი დაკარგული, მივიწყებული რაჭული მუსიკალური ნიმუშების აღდგენას ემსახურება. სხვა კუთხის სიმღერებსაც ვსწავლობთ, თუმცა მხოლოდ სამოყვარულოდ, რადგან ვთვლი, რომ ამის არც საჭიროებაა და არც აუცილებლობა... ჩვენ რაჭულ მუსიკალურ ნიმუშებს გუწევთ პოპულარიზაციას ტრადიციული შესრულებით.

მ.ს. – რას გეგმავთ სამომავლოდ?

თ.ს. – გეგმები ბევრი გვაქვს ... გვინდა დისკის ჩაწერა, თუ მოგვიხერხდა და გამოგვიჩინდა გვერდით მდგომი, რადგან ამ ეტაპზე საკუთარი შესაძლებლობებითა და ენთუზიაზმით ვსაზრდობთ; შემდეგ პრეზენტაცია იმისა, რაც მოექცევა „რატული ფოლკლორის სადამოს“ ფარგლებში...

ჯერჯერობით ესაა და ჯერ წინ ბევრი გვაქვს სავალი და საცვეთი ... სამღერი და საცეკვი...

მ.ხ. – დიდი მადლობა. წარმატებები „ძირი-ანს“!

ინტერვიუ ჩაიწერა მაკა ხარძიანმა

ერთი უცხოური ფოლკლორული ანსამბლი

ბულგარეთის ეროვნული ფოლკლორული ანსამბლი

ბულგარეთის ეროვნული ფოლკლორული ანსამბლი შეიქმნა 1951 წელს ცნობილი ბულგარელი კომპოზიტორის, ბულგარეთის ერთ-ერთი ყველაზე გამოჩენილი ფოლკლორისტის – ფილიპ კუტევის (1903-1982) მიერ, რომელიც მთელი ცხოვრება ოცნებობდა, რომ ქვეყნის ფოლკლორული ტრადიცია სცენაზე აეტანა.

ფილიპ კუტევი – ანსამბლის დამაარსებელი

მისი მიზანი იყო ბულგარული ხალხური სიმღერის მდიდარი მემკვიდრეობისა

და ტრადიციული ცეკვის გაერთიანება, ბულგარელთა ლამაზი ვოკალური ტემბრებისა და არარეგულარული საცეკვაო რიტმების ხაზგასმა. ანსამბლის წევრები იყვნენ ბულგარეთის სოფლების მკვიდრნი.

ფილიპ კუტევის ფოლკლორული ანსამბლის პირველი საკონცერტო გამოსვლა 1952 წელს სოფიაში შედგა. სპეციფიკურმა ბულგარულმა ხმამ პირველი გაულერებისთანავე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა აუდიტორიაზე. სცენაზე პირველად წარმოდგენილმა ბულგარულმა ხალხურმა საკრავებმა და ცეკვებმა უჩვეულო რიტმები და სახეები წარმოაჩინა.

ანსამბლი მალევე გახდა პოპულარული და სამაგალითო ქვეყნის მასშტაბით შექმნილი სხვადასხვა ანსამბლებისთვის. მოგვიანებით შექმნილმა ბულგარულმა დიდმა და პატარა ხალხურმა ჯგუფებმა და გუნდებმა მსოფლიო აღიარება მოიპოვეს.

ფილიპ კუტევის ფოლკლორული ანსამბლის მიერ შესრულებული რამდენიმე ნიმუში შესულია მათ პირველ ორ კომპაქტურ დისკში.

ფილიპ კუტევის ცხოვრების ყველაზე ერთგული მეგობარი, ასისტენტი და მიმდევარი მისი მეუღლე მარია კუტევა (1918-2002) იყო. 1994 წლიდან ფილიპ კუტევის ანსამბლის სამხატვრო ხელმძღვანელი მისი ქალიშვილი პროფ. ელენა კუტევა გახლავთ.

ანსამბლის ხელმძღვანელი გუნდის ამჟამინდელი წევრები არიან: მთავარი დირიჟორი – გიორგი ანდრეევი (ორკესტრის დირიჟორი); გიორგი გენოვი – გუნდის დირიჟორი; ივანილო ივანოვი – ქორეოგრაფი; დიმიტარ ტოდოროვი – კონცერტმასტერი; ილიანა ცონევა – მთავარი ბუღალტერი.

ფილიპ კუტევის ფოლკლორულმა ანსამბლმა განვითარების სამი ძირითადი ეტაპი გაიარა. „კლასიკური“ შეიძლება ვუწოდოთ პერიოდს ანსამბლის დაარსებიდან ფილიპ

კუტევის გარდაცვალებამდე (1982). ეს პერიოდი უშუალოდ დააკავშირებული დამარსებლის სახელთან, ანსამბლის შექმნასთან დააკავშირებულ მის ღვაწლთან და ანსამბლის პოპულარიზაციისათვის გაწეულ უზარმაზარ შრომასთან.

ე.წ. „პოსტ-კლასიკურ“ პერიოდში მიხაილ ბუკურეშტლევმა და სტეფან დრაგოსტინოვმა (მთავარმა სამხატვრო დირექტორებმა და კომპოზიტორებმა), სამხატვრო ხელმძღვანელმა ტეოდოსი სპასოვმა, ფილოლოგმა და ფოლკლორისტმა მარია კუტევამ, დირიჟორებმა და კომპოზიტორებმა კრასიმირ კიურჩისკიმ და მიხაილ იორდანოვმა, ქორეოგრაფებმა მარგარიტა დიკოვამ, კირილ დიენევმა და იორდან იანაკიევმა და მრავალმა სხვამ ანსამბლის რეპერტუარი გაამდიდრეს ბულგარული ხალხური მუსიკისა და ცეკვების ავთენტური ინტერპრეტაციებითა და სახელოვანი ბულგარელი კომპოზიტორებისა და ქორეოგრაფების არანჟირებებით.

დღეს ფილიპ კუტევის ფოლკლორული ანსამბლი მიჰყვება მე-20 საუკუნის დასასრულისა და 21-ე საუკუნის დასაწყისის სტილისტურ და ჟანრულ ტენდენციებს, თუმცა, არ დაღატობს ბულგარული მუსიკის მდიდარ ტრადიციებს. კონცერტები სოფიის სოლისტთა კამერულ ანსამბლთან, ალბენის თეატრთან, *ბლუგრასის* მულტი-სტილისტური სიუიტები მიუთითებს სხვადასხვა ჟანრებისადმი ანსამბლის არატრადიციულ დამოკიდებულებაზე. ფილიპ კუტევის ფოლკლორულმა ანსამბლმა სახელი გაითქვა თავისი ინოვაციური სპექტაკლებით.

ანსამბლის ამჟამინდელი რეპერტუარი წლების მანძილზე ყალიბდებოდა და სრულდებოდა სამი მთავარი ჯგუფის – ქალთა ხალხური გუნდის, შერეული ხალხური ცეკვის ჯგუფისა და ხალხური საკრავების ორკესტრის მიერ.

ფილიპ კუტევის ფოლკლორულ ანსამბლს მსოფლიო აღიარება მოუტანეს ბრწვინვალე მოცეკვავეებმა და გასაოცარი ვოკალური ტექნიკის მქონე გუნდმა, ასევე, ბულგარულ ხალხურ საკრავებზე: გაიდაზე (გუდასტვირი); კავალზე (ხის ფლეიტა); გადულკაზე (ვერტიკალური ვიოლინო) და ტამბურაზე (გრძელ-ტარიანი ვიოლინო) დამკვრელებმა. არსებობის 50 წლის მანძილზე ხალხური მომღერლების, მოცეკვავეებისა და ინსტრუმენტალისტების თაობებმა 500-ზე მეტი უნიკალური ნიმუში შეასრულეს; ბულგარეთისა და ევროპის, აზიის, ამერიკისა და აფრიკის 49 ქვეყანაში ჩაატარეს 5300-ზე მეტი კონცერტი; ანსამბლმა მსოფლიოში ასობით ათასი გულსემატკივარი შეიძინა, ჩაწერა მრავალი ფირფიტა, კომპაქტური დისკო, მაგნიტური და ვიდეოფირი, ვიდეო კლიპი, სატელევიზიო და დიდ-ეკრანიანი ფილმი. ეს ყველაფერი, უდავოდ, ადასტურებს ფილიპ კუტევის ფოლკლორული ანსამბლის უზარმაზარ წარმატებას.

მასალა აღებულია ვებ-გვერდიდან www.collegiummusicum.org

ისლამ ფილფანი

საქართველოში, სამწუხაროდ, თითზე ჩამოსათვლელად დარჩა უხუცესი ლოტბარები, რომლებიც დღემდე ემსახურებიან ქართული მუსიკალური ფოლკლორის გადარჩენა-აღდგენისა და პოპულარიზაციის საქმეს. ერთ-ერთი მათგანია სვანური ფოლკლორის მოამბე და უბადლო შემსრულებელი, მესტიის ფოლკლორული გუნდი „რიჰოს“ ხელმძღვანელი – ისლამ ფილფანი.

ისლამ ფილფანი

მ.ხ. – ბატონო ისლამ, თქვენ ტრადიციული მომღერლების ოჯახში გაიზარდეთ, მოგვიყვით ამის შესახებ.

ი.ფ. – ჩემს ოჯახში ყველა მღეროდა: მშობლები, ძმა და სამი და.

მ.ხ. – როდის ჩამოაყალიბეთ ანსამბლი „რიჰოს“ და რა პრინციპით არჩევდით მისთვის რეპერტუარს?

ი.ფ. – 1967 წელს მე სათავეში ჩაუდექი მესტიის კულტურის სახლის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლს, რომელსაც პლატონ დადვანი ხელმძღვანელობდა. სახელი „რიჰოს“ ჯგუფს მოგვიანებით დაერქვა.

მ.ხ. – ანსამბლი დღემდე აქტიურად მოღვაწეობს, მოგვიყვით ამის შესახებ.

ი.ფ. – „რიჰოს“-ში ამჟამად უკვე მე-2 თაობაა, ძველებიდან მხოლოდ 4-5 მომღერალია შემორჩენილი, დანარჩენები ახალგაზრდები არიან. ჯგუფში სულ 25-30 წევრია მოცეკვავეების ჩათვლით. ვმღერით ყველა სვანურ სიმღერას, რაც კი შემორჩენილია; გასტროლებზე შედარებით იშვიათად დავდივართ; 2013 წელს მეორედ მივიღეთ მონაწილეობა პარიზის „მსოფლიო კულტურის სახლის ფესტივალში“. პირველად 1999 წელს ამ ფესტი-

ვალზე ჯგუფმა ისეთი დიდი მოწონება დაიმსახურა, რომ მეორედაც მიგვიწვიეს.

ანსამბლი „რიჰოს“

მ.ხ. – მხოლოდ სვანურ სიმღერებს ასრულებთ თუ სხვა კუთხეებისაც? მე ვიცი, რომ თქვენ მეგრული სიმღერებიც უხვად იცით.

ი.ფ. – სამეგრელოში 2 წელი ვასწავლიდი სიმღერებს, ამიტომ ბევრი მეგრული სიმღერაც ვიცი. „რიჰოს“ ასრულებს სვანურ, მეგრულ, გურულ ნიმუშებს, ერთი სიტყვით, თითქმის ყველა კუთხის სიმღერებს.

მ.ხ. – თქვენ, გარდა ლოტბარობისა, კომპოზიტორულ მოღვაწეობასაც ეწეით – სვანურ სტილში ქმნით სიმღერებს. გვითხარით ამის შესახებ.

ი.ფ. – სამიოდე სიმღერა მაქვს შექმნილი: „ნანილა“, „სიმღერა მთამსვლელებზე“, და „სიმღერა ვიცბილ-მაცბილზე“.

მ.ხ. – თქვენ ჭუნირზე უბადლო შემსრულებელი ბრძანდებით, ცნობილია სვანური სიმღერების თქვენეული საჭუნირო ვარიანტები. როდის და როგორ გაგიჩნდათ ამის იდეა?

ი.ფ. – დაკვრა ჩემით ვისწავლე მამაჩემის ჭუნირზე, მაქვს ჩემეული სტილი.

მ.ხ. – როგორც ვიცით, თქვენი შვილი, ბატონი ვახტანგი აგრძელებს საოჯახო ტრადიციებს, მას ბავშვთა ანსამბლი ჰყავს, რომელიც, ალბათ, „რიჰოს“ მომავალი თაობაა. რას გვეტყვით ამის შესახებ?

ი.ფ. – დიახ, მას სურვილი რომც არ ჰქონდეს, ეს ოჯახური ტრადიციაა, რომელიც აუცილებლად უნდა გაგრძელდეს. ამჟამად ის „რიჰოს“ მენეჯერია; ასევე ჰყავს ახალგაზრდული ჯგუფი, რომელიც შემდგომ „რიჰოს“ ცვლა იქნება.

მ.ხ. – საინტერესოა თქვენი აზრი ახალგაზრდების ფოლკლორთან ურთიერთობისა და თანამედროვე ფოლკლორული ანსამბლების შესახებ. რა მოგწონთ და რის გამოსწორებას ურჩევდით საბავშვო თუ ახალგაზრდულ ანსამბლებს?

ი.ფ. – ეს რთული და სათუთი თემაა. დღევანდელ ახალგაზრდულ ანსამბლებს თავის რეპერტუარში ხშირად შეაქვთ ე.წ. გარემიქსებული ნიმუშები, რითაც ძირძველი სიმღერები ძალიან იჩაგრება. ჩვენ ვცდილობთ, მათ გაეუწიოთ კონსულტაცია, ჩაფუნერგოთ სიძველეების პატივისცემა.

მ.ხ. – დაბოლოს, თქვენი სამომავლო გეგმების შესახებაც გვითხარით ორიოდ სიტყვა.

ი.ფ. – სამომავლოდ ჩვენი მიზანია ანსამბლ „რიჰოს“ ბაზაზე ყველა ნაკლებად შესრულებული სევანური სიმღერის პოპულარიზაცია. ჩვენს რეპერტუარში უკვე არის რამდენიმე ასეთი ნიმუში, მაგ.: „ო, ქრისდეშ“, „შეხე, აბრაშ“, „ცხაუ ქრისდეშ“, „გოგინოლა“ და სხვ.

მ.ხ. – დიდი მადლობა, გისურვებთ ჯანმრთელობას, დღეგრძელობას, წარმატებებს...

ინტერვიუ ჩაიწერა მაკა ხარძიანმა

ექსპედიციის დღიური

ექსპედიცია ბორჯომის რაიონში

ბორჯომის რაიონი, თავისი გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, ეთნომუსიკოლოგიური კვლევისათვის საინტერესო რეგიონს წარმოადგენს. იგი ქართლისა და მესხეთის საზღვარზეა მოქცეული. გარდა ამისა, როგორც ცნობილია, ბორჯომის რაიონი ეთნიკური უმცირესობებითაც არის დასახლებული და ეს ფაქტი რეგიონისადმი ინტერესს ერთიორად ზრდის.

ქართლი და მესხეთი მუსიკალური თვალსაზრისით კარგადაა შესწავლილი, რასაც ვერ ვიტყვით ბორჯომის რაიონზე. ერთადერთი ეთნომუსიკოლოგიური ექსპედიცია ბორჯომში XX საუკუნის 60-იან წლებში (1967) ოთარ ჩიჯავაძემ ჩაატარა. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ფოლკლორის კათედრის ლაბორატორიის არქივში დაცული ხელნაწერებიდან ირკვევა, რომ 3 ივლისიდან 2 აგვისტომდე მეცნიერს 12 სოფელი შემოუვლია და მხოლოდ 25 ნიმუშის შეკრება მოუხერხებია. სამწუხაროდ, ჩანაწერების არარსებობის გამო, ამ მასალებზე ვერაფერს ვიტყვით.

2014 წლის აგვისტოში, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუსიკის ცენტრის

ორგანიზებით ბორჯომის რაიონში საგანგებო ეთნომუსიკოლოგიური ექსპედიცია ჩატარდა. ექსპედიციის ხელმძღვანელი იყო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი – თამაზ გაბისონია, ხოლო წევრები – ამავ უნივერსიტეტის მაგისტრანტი – ლევან ბითაროვი და დოქტორანტი – სოფიკო კოტრიკაძე. ექსპედიციის მიზანი ამ რაიონში დღეისათვის არსებული ადგილობრივი სასიმღერო ჰანგებისა და საკრავიერი ნიმუშების, ასევე ზეპირსიტყვიერი და ეთნოგრაფიული ცნობების ფიქსირება იყო. ექსპედიციამ ერთი კვირის მანძილზე ბორჯომის ხეობის 11 სოფელი (ბორჯომი, წაღვერი, მზეთამზე, ტიმოთესუბანი, ბაკურიანი, საკირე, დვირი, საღვერი, დაბა, ახალდაბა, ტბა) მოიარა.

საქართველოს სხვა კუთხეების მსგავსად, მუსიკალური სურათი ბორჯომის რაიონშიც არ თუ ისე სახარბიელოა. სოფლად მომღერლებს იშვიათად თუ შეხვდებით, მით უფრო ჭირს ტრადიციული რეპერტუარის ჩაწერა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენს მიერ შეკრებილი მასალა საკმაოდ მრავალფეროვანია, სამწუხაროდ, ტრადიციული ჟანრების ხვედრითი წილი ძალიან მცირეა, ფაქტობრივად, ვერ მოხერხდა სამხმიანი, ტრადიციული სიმღერების დაფიქსირება; ძირითად მასალას საავტორო, საბჭოთა პერიოდისა და თანამედროვე სიმღერები, ქალაქური ფოლკლორის აღმოსავლური შტო – ბაიათური ტიპის სიმღერები და საკრავიერი ნიმუშები შეადგენს.

თამარ მოღვაძე

ტრადიციული ნიმუშებიდან ბორჯომის ხეობაში ყველაზე კარგად სააღდგომო რიტუალის თანმხლები სიმღერა „ჭონა“ ახსოვთ. როგორც ჩანს, ქართლის რეგიონთან სიახლოვის გამო, ჭონაზე სიარულის ტრადიციას ამ ხეობაშიც მისდევდნენ. იგი დღემდე ცოცხლობს სოფელ ახალდაბაში: აქ ჭონაზე ორი ჯგუფი – მამაკაცები და ბავშვები ცალ-ცალკე დადიან. საგულისხმოა, რომ ამ

სოფლის მეკიდრმა მამაკაცებმა სიმღერა აკორდეონის თანხლებით შეასრულეს. საკრავი ამ შემთხვევაში გაბმული ბანის ფუნქციას ასრულებდა. როგორც ჩანს, შესრულების ამგვარი, „უცნაური“ ფორმა, ხმებში კოორდინაციის მოთხოვნით იყო გამოწვეული.

ტრადიციული ჟანრებიდან ჩვენი ყურადღება ამინდის მართვის სიმღერებამაც მიიქცია: სერგი მაკალათიას ცნობით, გვალვის დროს „ლაზარეს“ აწყობდნენ, გუთანს მდინარის წყალში გააცურებდნენ და ზეცას წვიმას შესთხოვდნენ; თუმცა, წვიმა რომ სეტყვითა და ჭექა-ქუხილით არ მოსულიყო, ელიას ციკანს უკლაგდნენ. ჩვენს ინფორმატორებს „ლაზარეს“ მოტივის გახსენება გაუჭირდათ, თუმცა ავდრის დროს ელიასადმი მიმართვის რიტუალის არსებობა დაგვიდასტურეს.

ვახტანგ გელაშვილი

რამდენიმე სიტყვით შევეხები ქალთა რეპერტუარსაც. ჩვენი რესპოდენტების უმეტესობა ძირითადად სწორედ ქალები იყვნენ. მათგან ბავშვის დასაძინებელი „ნანას“ რამდენიმე ნიმუში და შელოცვები ჩაეწერეთ. ნანას ერთ-ერთი ვარიანტი „მზე შინას“ ჰანგზე იყო აგებული. მსგავსი ფაქტები საქართველოს სხვა კუთხეებშიც დასტურდება (დ. არაყიშვილის მიერ სამეგრელოში ჩაწერილი საჩონგურო „მზეშინაოც“ დასაძინებელი ფუნქციით არის შესრულებული). რაც შეეხება ბატონებისადმი მიძღვნილ სპეციალურ სიმღერას, ამგვარი ნიმუშის გახსენება ბორჯომის ხეობის მეკიდრთ გაუჭირდათ.

არ არის გამორიცხული, რომ ქალაქური ფოლკლორის აღმოსავლური შტოს გავრცელება ბორჯომის რაიონში სწორედ არაქართული მოსახლეობის სიჭარბით იყოს

გამოწვეული. ჩვენმა ექსპედიციამ ჩაწერა რამდენიმე ბაიათი და დუდუკზე დასაკრავები. დუდუკის ტრადიციული რეპერტუარის გარდა („დილის საარი“, „იჯაზი“), ბორჯომში ამ საკრავზე „წაღვერი და თბილისიც“ შეგვისრულებს.

საყურადღებოა, რომ დუდუკზე შემსრულებელი, 76 წლის ვახტანგ გელაშვილი ბავშვობაში მწყემსი ყოფილა. მან რამდენიმე საინტერესო დასაკრავი სალამურზეც შეგვისრულა, მაგალითად „ძროხების დასაყრელი“, შორს წასული ძროხების შემოსაკრები და ა. შ.

საკრავიერ მუსიკაზე საუბრისას გვერდს ვერ აგუვლით ფანდურს, რომელიც, საქართველოს სხვა კუთხეთა მსგავსად, ამ ხეობაშიც ყველაზე პოპულარული საკრავია. ბორჯომის რაიონში ფანდურზე შემსრულებელი რამდენიმე ქალბატონი ჩაეწერეთ; ამ საკრავზე ბორჯომის ხეობის სოფლებში შაირების ტიპის სიმღერებს ან შედარებით გვიანდელ პერიოდში შექმნილ ნიმუშებს მღერიან.

ბუნებრივია, მცირე მასშტაბის სტატიის ფარგლებში მთელ საქსპედიციო მასალას ვერ მიმოვიხილაგ. ამ ეტაპზე ჩემთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი იმ ნიმუშებზე ყურადღების გამახვილება იყო, რომლებიც ადგილობრივი მუსიკალური თავისებურებებით ხასიათდება და უშუალოდ ბორჯომის ხეობის კუთვნილებად შეიძლება ჩაითვალოს. მსგავსი ტიპის ტრადიციული რეპერტუარის მოძებნა საკმაოდ გაჭირდა. მით უფრო, რომ ინფორმატორთა უმეტესობა ქართლები, მესხები ან იმერლები იყვნენ. უშუალოდ ბორჯომის ხეობისათვის დამახასიათებელ ნიმუშებად შეგვიძლია ჩავთვალოთ საბჭოთა პერიოდში შექმნილი სიმღერები, რომლებიც ცემს, ბაკურიანსა და ბორჯომს ეძღვნება და ამ რეგიონის საკურორტო თავისებურებებზეა აქცენტირებული. მსგავსი ტიპის სიმღერებს რამდენიმე სოფელში შევხვდით. საბჭოთა პერიოდში ეს ნიმუშები საკმაოდ პოპულარობით სარგებლობდა და ინფორმატორთა ცნობითაც, დათვალიერება-ფესტივალებსა თუ ოლიმპიადებზე მათ ხშირად ასრულებდნენ.

ამგვარად, სამწუხაროდ, მეტად რთულია ბორჯომის ხეობის მუსიკალური ფოლკლორის ლოკალურ თავისებურებებზე თუ დიალექტური კუთვნილების საკითხებზე მსჯელობა.

სოფიკო კოტრიკაძე
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

მონღოლური ფოკლორი

მონღოლურ მუსიკალურ კულტურას უძველესი ტრადიციები აქვს, რომლის მატარებლები იყვნენ: ხურჩები (საკრავ ხურ-ზე შემსრულებლები), ულიგერჩები (მთხრობელი-რაფსოდები), დუუჩები (მომღერალი-სოლისტები) და ხოგუიმჩები (მუსიკოსი-ინსტრუმენტალისტები).

ტრადიციულ მონღოლურ მუსიკას პენტატონიკა უდევს საფუძვლად. იგი ძირითადად ვოკალურია ინსტრუმენტული თანხლებით. ცნობილია სხვადასხვაგვარი ვოკალური სტილი, რომლებიც თაობიდან თაობას გადაეცემოდა და დღემდეა შემონახული, მიუხედავად იმისა, რომ მონღოლურმა მუსიკამ არაერთი ტომისა თუ ერის მუსიკის გავლენა განიცადა.

მონღოლურ მუსიკაში ორ ჟანრს გამოყოფენ: *ტუული* (ეპიკური სიმღერის ჟანრი) და *არდინ დუუ* (ფოლკლორული მუსიკის ჟანრი).

მონღოლი მომღერლები

მონღოლური მუსიკისთვის მღერადი, გაბმული, ფართო სუნთქვის ვოკალური მელოდიებია დამახასიათებელი. სიმღერების უმეტესობა სახოტბოა. მონღოლები ხოტბას ასხამენ მშობლიურ მხარეს, საყვარელ ცხენს, თუშცა მღერაიან ლირიკულ-სატრფიალო, მეზავრულ, მწყემსურ სიმღერებსაც. მათ შორის, ზოგი ნელი და „გაწელილია“ (*ურტინ-დუუ*), დიდი დიაპაზონითა და მდიდარი ორნამენტებით, ზოგი კი – „მოკლე“ (*ბოვინო-დუუ*), შედარებით მარტივი რიტმითა და ფორმით.

ურტინ-დუუ მონღოლთა უძველესი კულტურის ერთ-ერთი განძია. მას მამაკაცები ასრულებენ, რომელთა ხმის დიაპაზონი 3 ოქტავაა (ფალცეტის ჩათვლით). ყველაზე

შთაბეჭდავი *ურტინ-დუუ*-ში ორნამენტულ-მელიზმატური პასაჟებია. მათი სიუხვე ფართოდ გაშლილ, რიტმულად თავისუფალ მელოდიურ გამომსახველობას განაპირობებს. რაც უფრო ვრცელია ვოკალის პარტია, მით უფრო „ჩახლართულია“ ორნამენტები და მით მეტია მსმენელის ოვაციები. სიმღერა მთელი ხმით სრულდება, სუნთქვა ისე უნდა აიღოს შემსრულებელმა, რომ მუსიკის ერთიანობის ეფექტი არ დაირღვეს.

ბოვინო-დუუ. მრავალწლიანი მომთაბარე ცხოვრების მანძილზე მონღოლები მესაქონლეობას ეწეოდნენ და შეიმუშავეს შინაურ ცხოველებთან „მორიგების“ ხერხები. ასე, მაგალითად, ისინი წარმოთქვამენ, უფრო სწორად კი, მღერაიან გარკვეულ მელოდიებს იმისათვის, რომ დედალ ცხოველებს გაუღვივონ შეილებზე ზრუნვის უნარი. ამასთან სხვადასხვა ცხოველს სხვადასხვა მელოდიით მიმართავენ: ცხვარს „*ტოიგ*“-ით, თხას – „*ხოიგ*“-ით, აქლემს – „*ხოოს*“-ით. დროთა განმავლობაში ეს მიმართვები პოემებად და სიმღერებად იქცა. სწორედ ამგვარი სიმღერაა *ბოვინო-დუუ*.

ურტინ-დუუ და *ბოვინო-დუუ* ხალხური საკრავების თანხლებით სრულდება. მონღოლებს აქვთ სიმებიანი, დასარტყამი და ჩასაბერი საკრავები. სიმებიანი საკრავებია: *მორინხური*, *ხური* და *შანზა*, დასარტყამი: *იოლჩინა*, *დოლი* და *ცანი*; ჩასაბერი: *ლიმბე* და სხვადასხვა დანიშნულებისა და სახის *საყვირები*. ამ საკრავთა უმრავლესობას ხმამაღალი ქდერადობა აქვს, რასაც მონღოლური ლეგენდებისა და თქმულებების მიხედვით, თავდასხმითი ნადირობისა თუ საქონლის შეკრებისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა.

ყველაზე პოპულარული მონღოლური საკრავია სიმებიანი *მორინხური*. ლეგენდის თანახმად, ეს საკრავი შექმნილია მფრინავი ცხენის ფაფარისა და კუდისაგან, რომელიც გაფრენის დროს მომაჯადოებელ ხმებს გამოსცემდა.

ყელისმიერი მღერა

მონღოლებს აქვთ თავისებური, მეტად ორიგინალური სასიმღერო სტილი – *ხოომი*, რომელსაც ყელისმიერ მღერასაც უწოდებენ. ეს არის უნიკალური ვოკალური სტილი, რომლის დროსაც ერთი ადამიანის მიერ ორი ხმა გამოიცემა: მელოდია მოძრაობს პირის ღრუს ფორმის ცვლილების შესაბამისად. ამის პარალელურად კი ყელიდან სახმო იოგების დაჭიმვის შედეგად, ამოდის ერთი გაბმული ბგერა, რომელიც საყრდენს,

„ყელისმიერი“ მომღერალი

არსებობს *ხოლმი*-ს შესრულების რამ-
დენიმე ტექნიკური ხერხი, რომლებშიც ჩარ-
თულია ცხვირი, ყელი, მკერდი ან მუცელი.
ხოლმი სრულდება მამაკაცთა მიერ, რადგან
დიდ ფიზიკურ დატვირთვას მოითხოვს, თუმ-
ცა, მისი შესრულება არც ქალებს ეკრძალებ-
ათ.

ამბობენ, რომ *ხოლმი* ისეთივე ძველია,
როგორც თვით ბუნება. ის მაშინ გაჩნდა,
როცა ადამიანმა წყაროს ჩუხჩუხისა და მთე-
ბის ექოს იმიტირება დაიწყო. *ხოლმი* მონღო-
ლეთის დასავლეთშია გავრცელებული, თუ-
მცა სიმღერის ეს სტილი ცენტრალური აზი-
ის სხვა ხალხებშიც გვხვდება, კერძოდ, ალ-
ტაის მთების, ბაშკირებისა და ურალის ეთ-
ნიკურ ჯგუფებში.

მაკა ხარძიანი
ტმკსც-ის სპეციალისტი

საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

საქართველოს ხალხური და გამოყე-
ნებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი
ერთ-ერთი უძველესია საქართველოში, რომ-
ლის ფონდებში სრულიად გამორჩეული და
განსაკუთრებული ტიპის კოლექციებია და-
ცული. ქართული ხალხური და პროფესიონა-
ლი მხატვრების დეკორატიულ-გამოყენებითი
ხელოვნების ნიმუშების გვერდით აქ ინახება
ნაიგი მხატვრების 300-მდე ფერწერული ნა-
მუშევარიც, თუმცა მისი უნიკალურობა, პირ-
ველ რიგში, მდიდარ საარქივო მასალაშია.
აქ დაცულია ალბომებად შეკრული და და-
ხარისხებული ძვირფასი ფოტომასალა, მინის
ნეგატივები, რომლებიც კავკასიის კუსტარ-
ული კომიტეტის მუშაობის მასალებს ასა-
ხავს და რომელთა ნაწილიც ცნობილ ფო-
ტოგრაფებს – ერმაკოვსა და როინაშვილის
ეკუთვნის. მუზეუმი სწორედ ამ კომიტეტის
ბაზაზე შეიქმნა.

მუზეუმის ძველი შენობა

1899 წელს რუსეთის იმპერიის სოფლ-
ის მეურნეობის სამინისტრო თბილისში
აარსებს კავკასიის კუსტარულ კომიტეტს.
კომიტეტის ფუნქცია იყო ხალხური რეწვის
არსებული კერების აღრიცხვა და შესწავლა
მთელი კავკასიის მასშტაბით; ასევე ხალ-
ხური ოსტატებისა და ტრადიციული რეწვის
კერების დაცვა მოზღვავებული თანამდროვე
სტანდარტული მასობრივი ტენდენცი-
ებისაგან. ორგანიზაცია XIX ს.-ის II ნახევ-
რიდან ევროპაში ძალზე პოპულარული მოძ-
რაობის, arts and crafts -ის მხატვრულ იდეა-
ლებს იზიარებდა, რომლის ფუძემდებლების

– უილიამ მორისისა და ჯონ რასკის იდეების თანახმად, ახალი მხატვრული ფორმებისა და იდეების შთაგონების წყარო კლასიკური და ტრადიციული ხალხური ხელოვნება იყო.

კომიტეტის მიერ შეგროვილი ხელოვნების ნიმუშების ბაზაზე 1913 წელს მუშტაიდის ბაღის ტერიტორიაზე, სპეციალურად აგებულ შენობაში, გაიხსნა ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმი.

რუსეთის იმპერიის დაშლის შემდეგ (1921 წლის თებერვალი) კავკასიის კუსტარული კომიტეტისა და მუზეუმის აქტივობები მხოლოდ საქართველოში შემოიფარგლა. 1922 წელს დამოუკიდებელი საქართველოს ბოლშევიკური ოკუპაციის შემდეგ კომიტეტი და მუზეუმი დატოვა მთავარმა მხატვარმა, ყველა მისი პროექტის სულისჩამდგმელმა, იული სტრაუმემ. ამას მთელი რიგი სირთულეები მოჰყვა, თუმცა კომიტეტის გუნდი კვლავ ცდილობდა თავისი საქმიანობის გაგრძელებას სხვადასხვა მიმართულებით, როგორცაა დიზაინი, ხალხური რეწვა, მუზეუმისთვის ნიმუშების შეგროვება. ბოლშევიკურ მთავრობასთან, მრავალი წლის ფინანსური თუ პოლიტიკური სირთულეების გამო კომიტეტის პრაქტიკული და თეორიული მიმართულებები ერთმანეთს დაშორდა, მხატვრებმა დაკარგეს კავშირი ოსტატებთან, სახელმწიფომ შეწყვიტა ლაბორატორიებისა და სახელოსნოების მხარდაჭერა. თუმცა, მრავალწლიანი სირთულეების შემდეგ (კოლექციების ნაწილის დაკარგვა, შენობების მუდმივი ცვლა, უსახსრობა და სხვ.), მუზეუმმა საბოლოოდ მაინც მოახერხა თავისი ინსტიტუციონალური დამოუკიდებლობისა და, რაც მთავარია, კოლექციების შენარჩუნება.

დღეს მუზეუმი ახალი გამოწვევების წინაშე დგას. მისი მისიაა კვლავ დაიმკვიდროს საგანმანათლებლო ფუნქცია დეკორატიულ-გამოყენებით და ხალხურ ხელოვნებაში, აღიდგინოს ის ადგილი თანამედროვე ქართულ საზოგადოებაში, რისთვისაც თავდაპირველად შეიქმნა.

ამისათვის ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმი ხშირად აწვობს გამოფენებს, აქვს მუდმივი საექსპოზიციო დარბაზი; აქ ფუნქციონირებს იული სტრაუმეს სახელობის ბიბლიოთეკაც, სადაც ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს, სტუდენტს თუ მკვლევარს საშუალება აქვს მუზეუმის სივრცეში გაეცნოს და შეისწავლოს კავკასიის კუსტარული კომიტეტის მიერ დატოვებული უნიკალური არქივი.

საქართველოში პირველად, ნებისმიერ სტუმარს შეუძლია ოთხშაბათს, საღამოს

18:30 წთ-ზე დაესწროს და გახდეს „ლურჯი სუფრის“ წევრი – მოისმინოს ლექციათა ციკლი „საუბრები ლურჯ სუფრასთან“.

საუბრები „ლურჯ სუფრასთან“

მუზეუმში ფუნქციონირებს საგანმანათლებლო პროგრამების დეპარტამენტი, რომელიც ბავშვებს/მოსწავლეებს (ბაღის ასაკიდან) სთავაზობს საგანმანათლებლო პროგრამებს: შვიდი საგანმანათლებლო პროგრამა, წლიური აბონემენტი და ექსკურსია, ღია გაკვეთილები, ინდივიდუალური და საოჯახო პროგრამები.

საგანმანათლებლო პროგრამა

და ბოლოს, მუზეუმს აქვს საჩაიე „მუშტაიდი“, სადაც შეგიძლიათ დააგემოვნოთ მხოლოდ ქართული ნუგბარი, უგემრიელესი ქართული ჩაი და შეიძინოთ საუკეთესო მხატვრებისა და დიზაინერების ნამუშევრები.

ამგვარად, ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმის კოლექციები და საა-

ბუკი

რქივო მასალა, შესაძლებელია, გახდეს ახალი შთაგონების წყარო როგორც ხალხური, ასევე პროფესიონალი მხატვრებისა და სტუდენტებისთვის. მუდმივი და დროებითი გამოფენების, ლექციების, მასტერკლასების, შეხვედრებისა და სიმპოზიუმების მეშვეობით მუზეუმი დაეხმარება თანამედროვე ქართულ საზოგადოებას გაიაზროს თავისი წარსული, ფესვები, ტრადიციები და იდენტობა, და, ამავდროულად, გაეცნოს თანამედროვე, უახლეს მხატვრულ ტენდენციებს დეკორატიულ-გამოყენებით და ხალხურ ხელოვნებაში.

ჩვენ გვჯერა, რომ საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმი გადაიქცევა ცოცხალ, თანამედროვე საგანმანათლებლო და ესთეტიური ტკობის კერად, ისეთ მუზეუმად, რომელზე მოთხოვნილებაც თანამედროვე საზოგადოებაში ძალზე დიდია.

ნინო კოვზიაშვილი
მუზეუმის საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის უფროსი

ხალხურ საკრავთა მუზეუმის ქართულ კოლექციაში დაცულია რამდენიმე ისეთი ინსტრუმენტი, რომელსაც დღეს დაკარგული აქვს სოციალური ფუნქცია და ბუნებრივია, ყოფაშიც აღარ გვხვდება. ერთ-ერთი ასეთი საკრავია ბუკი.

ქართველთა მიერ საკრავების დამზადების ტექნოლოგიის შესწავლის შედეგად ირკვევა, რომ ჩვენი წინაპრები ძალიან ფრთხილად არჩევდნენ მუსიკალური საკრავისთვის მასალას და ძირითადად ბუნებრივ ანიჭებდნენ უპირატესობას. ამიტომაც, განსაკუთრებულ ინტერესს აღძრავს ლითონის საკრავის არსებობა.

მუსიკალურ საკრავებს, როგორც საქართველოში, ისე მთელ მსოფლიოში სხვადასხვა დანიშნულებით იყენებდნენ: 1. შებანების (სათანხლებო); 2. სამკურნალო; 3. სანადირო და საბრძოლო; 4. საკრალური (სარიტუალო); 5. სალხინო; 6. სამგლოვიარო; 7. სასიგნალო...

სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, ბუკი დიდი საყვირია. რადგან საკრავი ყოფაში დღესდღეობით აღარ არსებობს, ამიტომ მის შესახებ გამოკვლევა ძირითადად, ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით ხდება.

საყვირები სამეცნიერო ლიტერატურაში ენიან-ჩასაბერთა ქვეჯგუფს მიეკუთვნება.

ბუკი

მე-7 საუკუნიდან ტერმინები – საყვირიცა და ბუკიც ხშირად მოიხსენიება ძველ ქართულ ძეგლებში. თუმცადა, საკრავის შექმნის ისტორია გაცილებით ადრეულია.

ცნობები ბუკის, იგივე საყვირის შესახებ მრავლად გვხვდება ბიბლიაში (ძველი და ახალი აღთქმა), ეგვიპტურ და ძველ იუდეურ წყაროებში, ბერძნულ მითოლოგიაში. ისტორიული მონაცემებით დგინდება საყვირის ხნოვანება – იგი დაახლ. 3 600 წლისაა.

საყვირი საკმაოდ მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა თითქმის ყველა ერის ტრადიციულ ყოფაში. იგი ძირითადად სასიგნალო-სანიშნო ფუნქციას ასრულებდა; გამოიყენებოდა მნიშვნელოვანი მოვლენების საუწყებლად: ბრძოლისას – ომის წინ და გამარჯვების შემდეგ, განგაშის ასატყვად, რაინდთა შერკინებისას, ლაშქრის აყრისას, მეფედ კურთხევისას, სასიხარულო ამბის შეტყობინებისას, ნადირობისა და ნადიმობისას, საპატიო სტუმრების მიღებისას...

სვანური საყვირი – „სანკერი“

საქართველოში უცხოური ლიტერატურის თარგმნასთან ერთად, „ბუკის“ რამდენიმე სახელწოდება ერთდროულად ჩნდება.

ივ. ჯავახიშვილი არსებულ წერილობით ძეგლებზე დაყრდნობით ასკვნის: „საყვირი ბერძნულ *salpinx*-ს, ხოლო ლათინურ *buccina*-ს ან *tuba*-სა და სომხურ ფოლს უდრის“ (ჯავახიშვილი, 1938: 177).

შესაძლოა ტერმინი ბუკი სწორედ ლათინური *buccina*-ს ტერმინოლოგიური შტამომავალი იყოს. თუ შევადარებთ მათ აღწერილობასაც, დავრწმუნდებით, რომ სხვადასხვა ერში მსგავს ან სხვადასხვა სახელით გავრცელებულ იდენტურ საკრავებთან გვაქვს საქმე.

რაც შეეხება ტერმინს „საყვირი“, მანანა შილაკაძე ნაშრომში „ტრადიციული სამუსიკო საკრავები და ქართულ-ჩრდილოკავკასიური ეთნოკულტურული ურთიერთობანი“, მას ქართულად მოიხსენიებს: „სახელწოდება ბუკის შესატყვისებია სვანური „სანკერ“, მეგრული „ოყე“ ან „ოყელი“, ქართლური „ღოროტოტო“ აფხაზური „აბიკ“, ოსური „ფიდიუაგ“ ან „ფიდიოგ“.

ჯავახიშვილის ცნობით, ხშირია შემთხვევები, როდესაც ერთი და იგივე წყაროს სხვადასხვა რედაქციაში საკრავი განსხვავებული სახელით მოიხსენიება. მაგ: ბიბლიის ოშკისა და მცხეთის რედაქციებში საყვირის ნაცვლად ნესტვია ნახმარი. მოხმობილი მა-

გალითის მიხედვით, ჯავახიშვილი ვარაუდობს, რომ, შესაძლოა, ეს ორი ტერმინი სინონიმები ყოფილიყო. თუმცა, მოგვიანებით, მათ სრულ იდენტობას გამორიცხავს და ნესტვს ჩასაბერ საკრავთა ზოგად სახელწოდებად მიიხნევს.

ცნობილი ქართველი მკვლევარი, ოთარ ჩიჯავაძე ნაშრომში „საკრავები ძველ საქართველოში“, ძველ ქართულ წერილობით წყაროებზე დაყრდნობით, ნესტვსაც და საყვირსაც ჩასაბერ საკრავთა ზოგად ტერმინად მიიხნევს. მისი ვარაუდით, ნესტვი კიდევ უფრო ზოგადი სახელწოდებაა და ორი სახეობის საკრავთა ჯგუფს – საყვირებსა და სასტვინლებს მოიცავს.

დიმიტრი არაყიშვილი ნაშრომში „ხალხური სამუსიკო საკრავების აღწერა და გაზომვა“, სამი სხვადასხვა ზომის საყვირის აღწერისას, საკრავის სახელად სამივეჯერ საყვირს მოიხსენიებს. ხოლო მის სვანურ შესატყვისად „სანყვირს“ ასახელებს. (დ. არაყიშვილი, 1940:24).

მოხმობილი ცნობებით ირკვევა, რომ ორივე სახელი – სანყვირი და სანკერი საყვირის ფონეტიკურ-კუთხური სახესხვაობებია. აქედან გამომდინარე, თუ ტერმინი „საყვირი“ სანიშნო-სასიგნალოთა ჯგუფში შემაჯავალ „მზახებელ“ საკრავთა ზოგადი სახელი იყო, მოხმობილი წყაროებით მოწმობს მისი დამოუკიდებლად არსებობის უტყუარობასაც, გარკვეულ პერიოდში მაინც.

გარდა განხილული ტერმინებისა, ძველ ნათარგმნ თუ ორიგინალურ ქართულ ლიტერატურაში საკრავის სხვა სახელებსაც ვხვდებით: ზროხაკუდი, სპილენძჭური, სპერმური, ქარანა (ან ქანარა), იობელისნი...

ბიბლიის თარგმანთა მიხედვით, კაენის შთამომავალ იუბალისგან წამოვიდა ყველა მექნარე და მესტვირე. ამავე წყაროზე დაყრდნობით, იობელისნი რქისაგან ყოფილა დამზადებული: „შვიდთა მღვდელთა აღიხუნენ შვიდნი ნესტუნი იობელისნი წინაშე კიდობნისა მის: და დღესა მეშვიდესა მოადეგით ქალაქსა მას შვიდ გზის, და მღვდელთა მათ დაჰბერონ ნესტუსა მას რქისასა“ (ბიბლია, ძვ. აღთქმა „დაბადება“). ამ ორი ციტატის მიხედვით, ვფიქრობ, „ნესტვნი იობელისნი“ იუბალისეულ ჩასაბერ საკრავებს უნდა აღნიშნავდეს. ბიბლიაში აღწერილ ინსტრუმენტებს, ტრადიციულად, ამზადებდნენ ძვირფასი ხისაგან, ცხოველის დაჭიმული ტყავისაგან, ლითონისა და ძვლისაგან, სიმებს კი – მცენარეული ბოჭკოსაგან ან ცხოველის ნაწლავებისაგან.

ლითონისაგან დამზადებული სანიშნო-სასიგნალო საკრავების ძირითადი აგებუ-

ლება ასეთი იყო: სპილენძის გრძელი მილი, ბოლოში ზარის ფორმით. საქართველოში ყველა მეფე-მთავარს თავისი საყვირი ჰქონია. როგორც ირკვევა, ზარის ფორმის საყვირს, გარდა სამაუწყებლო-სასიგნალო ფუნქციისა, სიმბოლური დატვირთვაც ჰქონდა. საქართველოში ყველა მეფე-მთავარს თავისი საყვირი-ზარი ჰქონია. საფიქრებელია, რომ სხვადასხვა მთავრის „ზარი“ ერთმანეთისგან ტემბრულად განსხვავებული უნდა ყოფილიყო. სხვა ცნობით, საყვირი, ანუ ბუკი, მეფის ოფიციალური მსვლელობის ნიშანი იყო და იგი სამეფო ხელისუფლების ნიშნად მოიაზრებოდა.

საყვირის ზომა, ისევე როგორც მისი მასალა, განმსაზღვრელი იყო ბგერის სიძლიერისა და ტემბრისა. როგორც ლითონის, ასევე რქისგან დამზადებული სასიგნალო ინსტრუმენტები, სხვადასხვა სიგრძისანი იყვნენ. ამასვე ადასტურებს ს. საბას „ლექსიკონი ქართულიც“. მისი განმარტებით ზროხაკული და ყვიროსტვირი მომცრო საყვირებია, ხოლო ბუკი – დიდი. დიმიტრი არაყიშვილის ნაშრომშიც „ხალხური სამუსიკო საკრავების აღწერა და გაზომვა“, საკრავთა სამი განსხვავებული ზომაა მოცემული.

ქრისტიანული ეპოქის საქართველოში, წალენჯიხის ჯვრცმის კარედულ ხატზე, მარცხენა მხარეს საყვირის მცემელი ანგელოზია გამოსახული; სვეტიცხოვლის ტაძრის სამხრეთ კედელზე 148–150-ე ფსალმუნთა თემაზე შექმნილი კომპოზიციაში „ყოველი სული აქებდით უფალსა“, ანგელოზები საყვირებითა და სხვა საკრავებითა არიან გამოსახული.

ანგელოზები საყვირებით

როგორც უკვე ავლინებთ, ბუკი-საყვირი საკმაოდ პოპულარული და აქტუალური იყო ქრისტიანობამდეც. თუმცა, როგორც გამოიყურებოდა ამ ეპოქის საკრავები ძვე-

ლად, უცნობია, რადგან არ არსებობს შესაბამისი არქეოლოგიური მასალა. მათზე მსჯელობა მხოლოდ მხატვართა წარმოსახვითი ინტერპრეტაციებით შეგვიძლია.

რთულია ამ საკრავის მუსიკალურ შესაძლებლობებზე მსჯელობა, რადგან ამ კუთხით საკმაოდ მწირი ცნობები მოგვეპოვება. როგორც ისტორიული წყაროებიდან ირკვევა, საქართველოში ამ ტიპის საკრავი ბოლო დრომდე მხოლოდ სვანეთში იყო შემონახული. მანანა შილაკაძე საკუთარი საექსპედიციო მასალების საფუძველზე ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ბუკი იგივე საყვირი, როგორც სასიგნალო საკრავი, მხოლოდ ერთ ბგერას გამოსცემდა და ბგერათა შეზღუდული დიაპაზონის გამო, ძირითადი დატვირთვა მის რიტმულ მხარეზე მოდიოდა. ცნობილია, რომ მოვლენის შესაბამისად შესაძლებელი იყო მაღალი, დაბალი, ძლიერი, მოკლე ან ხანგრძლივი ჟღერადობის მიღება. თუმცა, საფიქრებელია, რომ გადაბერვით საკრავს სხვა სიმადლის ადების შესაძლებლობაც ჰქონოდა.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვლისწინებით, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ყველა ისტორიულ წყაროში დგინდება ბუკი-საყვირის: 1. სიძველე; 2. მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში გავრცელება; 3. ძირითადი, სასიგნალო ფუნქცია; 4. სასახლის კარის ძლიერების სიმბოლური დატვირთვა; 5. მუსიკალური შესაძლებლობების შეზღუდულობა; 6. სხვა ქართული საკრავებისაგან განსხვავებული მასალით – ლითონით დამზადება, რაც, როგორც ჩანს, განპირობებული იყო მისი სოციალური ფუნქციით.

ეკატერინე შოშიაშვილი
ქართული ხალხური სიმღერისა და საკრავების სახელმწიფო მუზეუმის თანამშრომელი

ქართული სიმღერა

მელიტონ ბალანჩივაძე

ქართულ ენაში განსაკუთრებული ტერმინები არსებობს მუსიკისა და სხვადასხვა დარგისათვის. საერო მუსიკისათვის იხმარება სიტყვა „სიმღერა“, ხოლო საეკლესიო – სასულიეროსათვის – „გალობა“.

თანამედროვე ავტორებს ვერ გაურჩევიათ ერთმანეთისაგან ეს ორი განსაკუთრებული ცნება და ერთის მაგივრად მეორეს ხმარობენ, მაშინ, როცა არც თანამედროვე მცოდნე პირები და არც ძველი ქართველი ავტორები არ სჩადიან ასეთ შეცდომას და თითოეულ ამ სიტყვათაგანს მის განსაზღვრულ მნიშვნელობას ანიჭებენ.

სამწუხაროდ, ქართულ საისტორიო წყაროებში არ მოიპოვება ცნობები ქართული ეროვნული სიმღერის ჩასახვის, მისი თანდათანობითი განვითარების, ზეგავლენებისა და ცვლილებების შესახებ, რომელიც მან განიცადა მრავალსაუკუნოვანი არსებობის მანძილზე. როგორც თანამედროვე მდგომარეობიდან ჩანს, მან განვლო დიდი გზა, შეინარჩუნა თვითმყოფადი თავისებურებები, როგორც მუსიკალური გამომსახველობის, ისე კოლორიტისა და სტილის თვალსაზრისით.

ძველ ქართულ ძეგლებში მოიპოვება ნოტების გამომსახველი მრავალი ნიშანი, რომელთაც დიდი ისტორიული მნიშვნელობა აქვთ. მათი არსებობა უდაოდ მოწმობს ქართველთა მუსიკალური აზროვნების განვითარების მაღალ საფეხურზე.

გარდა პირველყოფილი ნოტაციის ნიშნებისა, ქართული სიმღერისა და გალობის მაღალგანვითარებულობაზე დალადებს ის მრავალი ტერმინი, რომელნიც ხმების სიმალ-

ღეს აღნიშნავს. მაგალითად: პორველ ხმას ეწოდება „დამწყები“, მეორეს „მოძახილი“, შემდეგ – „მაღალი ბანი“, „ბანი“, „დვრინი“ (დაბალი ბანი), „გამყივანი“ (როდესაც მისი შემსრულებელი ერთს, უმაღლეს საფეხურზე შეაჩერებს ხმას) და „კრიმანჭული“ (არსებობს კრიმანჭულის საგანგებო შემსრულებელი, რომელსაც „მოკრიმანჭულე“ ეწოდება).

საქართველოს ულამაზესი ბუნების შთამბეჭდავი სილამაზე მისი კუთხეების მუსიკალური გამომსახველობის მრავალფეროვნებაშიც აღიბეჭდა. მაგალითად, გურიამ, მუსიკალურად ამ ყველაზე მდიდარმა კუთხემ, თავის სიმღერებს გმირული და, ამასთანავე, ლირიკული ხასიათი მისცა, სამეგრელომ – კლასიკური ქალური სილამაზე და სინაზე, ქართლმა და კახეთმა – სიღინჯე და გრძნობათა ფილოსოფიური სიღრმე, სვანეთმა და ფშავ-ხევსურეთმა ცოცხლად შემოგვინახეს ქრისტიანობამდელი წარსულის ცოცხალი ამოძახილი.

ქართული მუსიკის მრავალფეროვნებაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ მუსიკა იყო თანამდევნი ქართველთა ყოველგვარი ცხოვრებისეული სიტუაციისა: როცა ქალი დედობისთვის ემზადებოდა, მისი მეგობარი ქალების გუნდი, ტრადიციის თანახმად, ასრულებდა სიმღერა-ჰიმნს მზის სადიდებლად, რომელიც ნაყოფიერების ღვთაებას განასახიერებდა (იგულისხმება სიმღერა „მზე შინა“-რედ.); ჯერ კიდევ აკვანში, პატარა ქართველს დედა ია-ვარდით მოფენილ გზას უწინასწარმეტყველებდა. ხვნისა თუ თესვის, მკისა თუ თიბვის, ღაშქრობის თუ ქორწილის, ავადმყოფობისა თუ გლოვის დროსაც ქართველი სიმღერაში გამოხატავდა თავის სულიერ მდგომარეობას.

ქართველს არ სწამდა „უხმაურო“ ცეკვა, ამიტომ მას სიმღერას აყოლებდა. ეს ორი დარგი ხელოვნებისა განუყრელად იყო შენათესავებული და ამით აიხსნება ის რიტმულობა და პლასტიკურობა, რომელიც ასე ახასიათებს ქართულ საცეკვაო სიმღერას.

საყურადღებოა ის მოვლენაც, რომ ქართველები სიმღერას სამკურნალო თვისებებს მიაწერდნენ და წამალზე უპირატესად თვლიდნენ.

ბოლო ხანებში ქართულმა მუსიკამ უცხოელების ყურადღება მიიპყრო. კომპოზიტორთა შორის, რომელთაც ისარგებლეს ქართული სიმღერებით თავისი მუსიკალური ქმნილებებისათვის, საპატიო ადგილზეა ანტონ რუბინშტეინი, „დემონის“ გენიალური ავტორი, რომელმაც შესანიშნავი უნარით ისარგებლა მასალით და ქართული მუსიკის მხატვრული დახასიათებაც ჭეშმარიტად გა-

ქართული სამგლოვიარო ჟანრის მუსიკა

დმოგვცა. იგივე არ ითქმის ჩაიკოვსკიზე, რომელიც თუმცა იმავე წყაროთი სარგებლობდა, მაგრამ მეტად თავისებურად მოეპყრო მას. მან რთულ ორგუნდოვან და ღრმად ეროვნულ სიმღერას „მზე შინას“ საცეკვაო ხასიათი მისცა და „არაბული ცეკვის“ სახით განათავსა თავის ბალეტ „მაკნატუნაში“.

ქართული მუსიკა განსაკუთრებით ვოკალურია. ქართული საკრავები თითქმის ყოველთვის სიმღერასთან ერთად გამოიყენება.

უძველესი ფორმა ქართული მუსიკისა არის უნისონით შესრულება. თუმცა, მისი ზედმიწევნით შესწავლა გვარწმუნებს, რომ უნისონური სიმღერის ჰარმონიულით შეცვლა ძველადვე მოხდა. ჰარმონიულის უეჭველნიშნებს ატარებს მრავალი ძველი ქართული სიმღერა.

საეკლესიო მუსიკას – ამ უძველეს ქრისტიანულ ქვეყანაში, რომელსაც საკუთარი რელიგიური ცხოვრება ჰქონდა, სერიოზულ ყურადღებას აქცევდნენ ტაძრებსა და მონასტრებში, სადაც მას დამცველები და გამავრცელებლები ჰყავდა. საერო მუსიკა კი მოკლებული იყო ასეთ ყურადღებას, თავისი ოფიციალური სკოლა არა ჰქონია, თუმცა ის ქართველების მთელ ცხოვრებას მსჭვალავდა. მომღერლები დიდ სიყვარულს იმსახურებდნენ და მუდამ სასურველი სტუმრები იყვნენ.

ქართული მუსიკა ბუნებრივი განვითარების გზაზე, ისტორიული პირობების გამო, უცხო კულტურებისა და მუსიკის ზეგავლენას განიცდიდა. მიუხედავად ამისა, მისი ზრდა-განვითარება არ შეჩერებულა და არც თვითმყოფადი ხასიათი დაუკარგავს.

უკანასკნელ დროს საქართველოში ევროპული კულტურის შემოტანასთან ერთად, სამწუხაროდ, ამ კულტურის უარყოფითი მხარეც დაღს აჩენს ქართულ საერო მუსიკას. ქართულ სოფლებში ხშირად შევხვდებით იაფფასიანი ოპერეტების სიმღერებს, რომელსაც დისჰარმონია შეაქვთ ქართულ ტრადიციულ მუსიკაში.

ქართული მუსიკა შეიძლება საუკეთესო წყაროდ გამოდგეს ქართველ კომპოზიტორთა მხატვრული ქმნილებებისთვის. მისთვის ყურადღების მიქცევა, მუსიკალურ-პედაგოგიური სკოლის კალაპოტში ჩაყენება, დიდ სამსახურს გაუწევს ხელოვნებას, ახალ სხივს მოჰფენს მსოფლიო მუსიკას და საერთო საგანმურსაც გააძლიერებს. ამ გზით ის მუსიკალური ევროპის ყურადღებასა და სიყვარულსაც დაიმსახურებს.

მელიტონ ბალანჩივაძე

„რუსული მუსიკალური გაზეთი“, 1899

გლოვის რიტუალი ყველა ქვეყნის ეთნომუსიკოლოგთა მიერ ერთ-ერთ უძველეს რიტუალადაა აღიარებული. გლოვის გამოხატვის უმთავრესი საშუალება ადამიანის ხმაა (თუმცა გარკვეულ კულტურებში ინსტრუმენტული მუსიკაა პრიორიტეტული).

მუსიკა გლოვის რიტუალის განუყოფელი ნაწილია და მას ხმიერების გარდა უამრავი ქმედება ახლავს თან. შესაბამისად, სრული წარმოდგენის შესაქმნელად, აუცილებელია მისი ყველა ელემენტისა და დეტალის გათვალისწინება. საგლოველი ჟანრის მუსიკა რიტუალური შესრულებისას, ზეპირი ტრადიციის მნიშვნელოვანი მახასიათებლების – სინკრეტიზმის, იმპროვიზაციის, კინეტიკის, განწყობის, სოციალური გარემოს და სხვა თავისებურებათა გათვალისწინებით განიხილება. გარდა ამისა, ქართული მუსიკალური ფოლკლორის მრავალდიალექტურობიდან გამომდინარე, გასათვალისწინებელია სხვადასხვა კუთხის სამგლოვიარო მუსიკის ნიმუშებს შორის ლოკალური განსხვავებებიც.

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გლოვის რიტუალი სრულდება დაკრძალვის დღეს, გარდაცვალებიდან მეორმოცე დღეს, წლის თავზე, მიცვალებულთა მოხსენიების დღეებში, როგორც სახლში, ისე საფლავზე. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სპეციალური ტირილები იციან.

საქართველოში გლოვის ნიმუშების შესრულებისას გამოიყოფა ინდივიდუალური და ჯგუფური ტირილები, რომლებიც, თავის მხრივ, მეტად მრავალფეროვანია. ასე, მაგალითად, მრავალგვარია ინდივიდუალური ტირილები, რომლებიც, უმთავრესად, ქალების მიერ სრულდება. ამ მხრივ, საინტერესოა ხალხში გავრცელებული საგლოველი ტერმინოლოგია. სხვადასხვა სახის ნატირალს სახელი სოციალური ფუნქციისა და ტირილის სახეობის გათვალისწინებით ჰქვია. მაგ: „დათვლა ტირილი“ მიცვალებულის ღირსებათა ჩამოთვლას გულისხმობს; „ძახილით ტირილი“ – მიცვალებულის სახელის ძახებას; „სულით ტირილის“ დროს, ხალხის რწმენით, მოტირალში დროებით მიცვალებულის სული ჩასახლდება და მის ნება-სურვილს გადასცემს საზოგადოებას; „ხმით ტირილი“ ყველაზე გავრცელებული სახეობაა ინდივიდუალური ტირილისა და მისი მუსიკალური

ჰანგიც ყველაზე მკაფიოა. არსებობს, ასევე, „მოთქმით“, „ქვითინით“, „ჩაძახებით“ და მრავალი სხვა სახის ტირილი.

მეტად საინტერესოა მიცვალებულთან გამომშვიდობების რიტუალი ეზოდან გაყვანისას. ამ დროს განსაკუთრებით გამძაფრებულია მოტირალთა ემოციები და ხშირად ერთი მოტირლის დამთავრებამდე მეორე იწყებს ტირილს, მას შეიძლება მესამეც ჩაერთოს და მიიღება მეტად უცნაური პოლიფონია, რომელიც თითქოს ერთმანეთის ხმებს არ ითვალისწინებს, მაგრამ ქვეშეცნეულად მაინც ხდება მოტირლებს შორის კილოებრივი კორელაცია. ასეთ ტირილს „გაუცნობიერებელი მრავალხმიანობა“ შეიძლება ვუწოდოთ.

ნიშანდობლივია, რომ ინდივიდუალური ტირილი აუცილებლად ჯგუფური ტირილის ნაწილად მოიაზრება. ამის მკაფიო დადასტურებაა მოტირლის ფრაზების ბოლოს გარშემომყოფთა ქვითინი, რაც მუსიკალური ქსოვილის ნაწილიც არის.

ჯგუფურ ნატირლებს ძირითადად „ზარი“ ჰქვია და უმთავრესად მამაკაცების მიერ სრულდება, თუმცა, რაჭაში ზარის გარდა „ზრუნის“ თქმაც იციან, რომელსაც ხშირად ქალები ამბობენ. აფხაზეთში მამაკაცების ჯგუფურ გლოვას „აზარს“ უწოდებენ. დასავლეთ საქართველოს კუთხეებიდან განსაკუთრებით ცნობილია სვანური, რაჭული, გურული, მეგრული, იმერული „ზარები“. მნიშვნელოვანია, რომ გლოვის რიტუალში „ზარს“ თავისი, მკაცრად განსაზღვრული ადგილი გააჩნია. ამის შესახებ ზუსტ ცნობებს ზაქარია ფალიაშვილი გვაწვდის. მისი ცნობით, სვანეთში „ზარის“ თქმის ოთხი ეტაპი ყოფილა ცნობილი: მიცვალებულის ოთახში, ეზოში გამოსვენებისას, გზაში – სახლიდან სასაფლაომდე და სამარის კართან სათქმელი. ამასვე ადასტურებს სვანური ფოლკლორის ერთ-ერთი ცნობილი მკვლევარი ვლადიმერ ახობაძეც. მნიშვნელოვანია, რომ სვანეთში „ზარის“ უამრავი ვარიანტია ჩაწერილი, შეიძლება ითქვას, რომ ყველა სოფელს თავისი „ზარი“ აქვს. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ სვანეთში და სვანებით დასახლებულ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში დღემდე შენარჩუნებულია დაკრძალვის დღეს ზარის შესრულების ტრადიცია.

აღმოსავლეთ საქართველოში ჯგუფურად უფრო ქალები ტირიან. მაგალითად, კახეთში ქალების „ზარია“ ცნობილი, ქართლსა და მთიულეთში ქალთა ჯგუფურ შესრულებას „ბანით ტირილი“ ჰქვია.

თუშეთში შემორჩენილია „დალაობის“ რიტუალი, რომელიც მიცვალებულის წლისთავზე მამაკაცების მიერ უნისონურად სრულდებოდა, რის გამოც იგი ქართულ საგლოველ ნიმუშებს შორის განცალკევებით დგას. სახლის ეზოში გამოიყვანდნენ მიცვალებულის ცხენს, გამოიტანდნენ მის ტანსაცმელს, იარაღს, დააწყობდნენ მიწაზე, შემოარტყამდნენ წრეს და ერთ ხმაში მღეროდნენ „დალას“, რომელშიც იგონებდნენ მიცვალებულს და დალოცვას სთხოვდნენ მის სულს.

ხშირია ინდივიდუალური და ჯგუფური საგლოველი ნიმუშების სინქრონულად შესრულება. ეს უმთავრესად, გამოსვენების დროს ხდება, როცა მამაკაცები ზარს ამბობენ, ქალები კი მოთქმით ტირიან. ამგვარი შესრულებისას იკვეთება ერთგვარი „პოლიფონიური ურთიერთობები“. ეს იმას ნიშნავს, რომ გლოვა ადამიანებს აერთიანებს და სოციუმს ერთ ორგანიზმად კრავს.

ტირილი ხალხური მუსიკის სხვა ჟანრების მსგავსად, სინკრეტულია: მასში შერწყმულია მუსიკალური ჰანგი, ვერბალური ტექსტი და გარკვეული ქმედება, სხეულის მოძრაობები, რომლებიც მელოდიასთანაა კავშირში: ხელის მოძრაობა, სხეულის რწევა, სიარულისას ფეხის ბრახუნი და სხვა. ეს მოძრაობები ფსიქო-სომატურია. გარდა ამისა, გლოვის ნიმუშებს, შესრულებისას, იმპროვიზაციულობა ახასიათებს, რაც სინკრეტული შესრულებისათვის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა. მათში ტრადიციულად და სოციალურად ვერბალური ტექსტი იმპროვიზაციულია, რადგან ყოველ ნატირალში ის უნდა შეიცვალოს. საყურადღებოა საგლოველ ნიმუშებში ვერბალური ტექსტისა და მუსიკის ურთიერთმიმართება: რაკი საქმე გვაქვს სიტყვის მოგონებასთან, მის მელოდიასზე გაწყობასა და იმავდროულად შესრულებასთან, ნატირალთა ინტონაციურ და მეტრო-რიტმულ მხარეს სამეცნიერო დიალექტის მახვილები და ინტონაციები განაპირობებს, რაც იმპროვიზაციისა და სინკრეტიზმის ერთდროულად არსებობას მიუთითებს ტირილის ჟანრში.

განსაკუთრებულად საყურადღებოა ინდივიდუალურ და ჯგუფურ ნიმუშებში ინტონაციური ფორმულების არსებობა ყველა კუთხის საგლოველ მუსიკაში, რომელნიც ბრუნვის შეგრძნებას ბადებენ, ამიტომაც მათ „მბრუნავი ფორმულები“ შეიძლება ეწოდოს. მათ დიდი როლი ეკისრებათ მუსიკალური ქსოვილის შექმნისას და მელოდიის მიმართულების განსაზღვრისას.

ქართული გლოვის ნიმუშების კავკასიურ და ბერძულ კულტურებთან შედარებით

თი ანალიზი საფუძველს გვაძლევს ბევრი საერთო ზნე-ჩვეულებისა და მუსიკალური ფორმების გამოვლენისათვის.

ქართული ხალხური სიმღერის სხვა ჟანრებთან (შრომის (მთიბლური, მკის, ღუღუნი, ქორქალი, ურმული და სხვა), საკულტო-რიტუალურ და სუფრულ სიმღერებთან) შედარება კიდევ ერთხელ ამტკიცებს გლოვის ჰანგის სიძველესა და სხვა ჟანრებზე მის უცილობელ გავლენებს.

ზოგადად, გლოვის ნიმუშები ეროვნული მუსიკალური ენის ნაწილია და, შესაბამისად, ხმათა მოძრაობის საერთო კანონებს ემყარება. ამდენად, საგლოველი მუსიკა ქართული ხალხური მუსიკის ყველა ნიშანს ატარებს და მის უძველეს შრეებს ინახავს.

ქეთევან ბაიაშვილი
ეთნომუსიკოლოგი

გთავაზობთ გურულ „ზარს“, ცნობილი გურული მგალობელ-მომღერლის – ნესტორ კონტრიძის ვარიანტს, რომელიც ასევე ცნობილი მგალობელ-მომღერლის – დიმიტრი პატარავასგან ჩაუწერია მის შვილს – მამია პატარავას:

ზარი
Zari

3ა - ი 3ა - ი 3ა 3აა 3ა - ი 3ა 3ა - ი 3ა - ი 3ა - ი

(va)-(i) (va)-(i) (va) va vai va - i va va - i va - i va - i

3ა - ი 3ა 3აა 3ა 3ა 3აა

va - i va vai va (va) vai

3ა - ი 3ა 3ა - ი 3ა - ი 3ა 3ა - ი 3ა

(va) - (i) (va) va - i va - i va va - i va

3ა - ი 3ა - ი 3ა - ი 3ა - ი 3ა

va - i va - i va - i va - i va

Musical score for the first system. It consists of three staves: a vocal line (treble clef) and two piano accompaniment staves (treble and bass clefs). The key signature has four sharps (F#, C#, G#, D#) and the time signature is 8/8. The vocal line includes a triplet of eighth notes and a fermata. The piano accompaniment features sustained chords and melodic lines.

Lyrics: *va va vai (va)(i) (va) - (i) (va)*

Musical score for the second system, continuing from the first. It consists of three staves: a vocal line (treble clef) and two piano accompaniment staves (treble and bass clefs). The key signature has four sharps (F#, C#, G#, D#) and the time signature is 8/8. The vocal line includes a fermata and a melodic phrase. The piano accompaniment continues with sustained chords and melodic lines.

Lyrics: *va va - i va - i va - i vai*

რედაქტორი:
მაკა ხარძიანი

მთარგმნელი:
მაია კატკაჭიშვილი

კომპიუტერული უზრუნველყოფა:
მაკა ხარძიანი
ლევან ვეშაპიძე

© ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის
ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრი, 2014

eISSN 1512 – 228X

ბიულეტენი გამოდის წელიწადში ორჯერ, ქართულად და ინგლისურად

ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია
თბილისი, 0108, გრიბოედოვის ქ. №8/10
ტელ: 995/32/998 953 ფაქსი: 995/32/987 187

ელ-ფოსტა

polyphony@conservatoire.edu.ge

www.polyphony.ge

ბიულეტენის შემდეგი ნომერი გამოვა 2015 წლის ივნისში